

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»
Директор інституту

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

«__» _____ 2022_р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

_____ Лада ШІРІНЯН

«__» _____ 2022_р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
на тему: **Вплив страхування на економічний розвиток держави**

Виконав: здобувач 2 курсу, групи 4

_____ Галабурда Влада Юріївна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Керівник: Толстенко Оксана Юріївна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Рецензент Олена Безпалько
(ім'я та прізвище)

_____ (підпис)

Я, як здобувачка Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавала і не одержувала недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувачка _____
(підпис)

Київ – 2022р.

послуг вибіркових країн світу, табл. 11. Показники агрострахування, табл. 12. Страховики, що здійснюють агрострахування та їх частка на ринку, табл. 13. Дані щодо страхування сільськогосподарських культур в Україні у 2019р., табл. 14. Показники витрат на страхування українських банків у 2019 р.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Тосленко О.Ю.		
II	Тосленко О.Ю.		
III	Тосленко О.Ю.		

7. Дата видачі завдання 26 жовтня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми, написання заяви і узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	до 13.10.2021	
2	Робота над 1-м розділом та перевірка керівником	до 09.11.2021	
3	Робота над 2-м розділом та перевірка керівником	до 30.11.2021	
4	Робота над 3-м розділом та перевірка керівником	до 21.12.2021	
5	Оформлення роботи і подання керівникові для проходження попереднього захисту	до 28.12.2021	
6	Подання кваліфікаційної роботи з підтвердження керівника на перевірку академічного плагіату.	24.01.2022	
7	Доопрацювання кваліфікаційної роботи після попереднього захисту та перевірки на плагіат, узгодження змісту доповіді та презентації з керівником, отримання відзивів на роботу, підпис керівника	до 27.01.2022	
8	Підпис остаточного варіанту роботи завідувачем кафедри	03.02.2022	

Здобувач

(підпис)

Галабурда В.Ю.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Тосленко О.Ю.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Галабурда В. Ю. «Вплив страхування на економічний розвиток держави»

Кваліфікаційна робота на отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет харчових технологій. Київ, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена визначенню економічної сутності та впливу страхування на економічний розвиток держави, теоретичним і практичним аспектам впливу страхування на розвиток.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку літератури.

У вступі обґрунтовано актуальність теми та сформульовано мету, предмет і завдання дослідження, подано інформаційну базу та практичну цінність.

У першому розділі визначено сутність страхування в системі забезпечення суспільства, досліджено роль і функції страхування в ринковій економіці.

Другий розділ присвячено аналізу фінансування державних соціальних гарантій, вивченню зарубіжного досвіду і моделі соціального страхування, розкриттю практичних аспектів надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19.

Третій розділ присвячено аналіз впливу страхування на формування ВВП і економіку України, обґрунтуванню використання страхування в різних секторах економіки України.

Ключові слова: страхування, функції, роль, соціальні гарантії, моделі соціального страхування, матеріальне забезпечення застрахованим, вплив на ВВП, страхування секторів економіки.

АНОТАЦІЯ

Galaburda V. Yu. "The impact of insurance on the economic development of the state"

Master work in Master's Degree in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». National University of Food Technology, Kyiv, 2022.

The master's thesis is devoted to defining the economic essence of the insurance market, analysis of patterns and trends in the insurance market of Ukraine, theoretical and practical aspects of the insurance market growth..

The work consists of an introduction, three sections, conclusions, references.

The introduction substantiates the relevance of the topic and formulates the purpose and objectives of the study, provides information base and practical value.

The first section defines the essence of insurance in the social security system, examines the role and functions of insurance in a market economy.

The second section is devoted to the analysis of how state social guarantees are financed. Foreign experience and models of social insurance are studied. Practical aspects of providing material support to insured persons in Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic are revealed.

The third section is devoted to the analysis of the impact of insurance on the formation of the GDP and the economy of Ukraine, substantiation of the use of insurance in various sectors of the economy of Ukraine.

Keywords: *insurance, functions, role, social guarantees, models of social insurance, support for the insured, impact on the GDP, insurance of sectors of the economy.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ УБЕЗПЕЧЕННЯ І РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	8
1.1. Страхування в системі забезпечення суспільства.....	8
1.2. Роль і функції страхування в ринковій економіці.....	12
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ СТРАХУВАННЯ НА ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ.....	22
2.1. Фінансування державних соціальних гарантій.....	22
2.2. Моделі соціального страхування: зарубіжний досвід.....	29
2.2. Практичні аспекти надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19.....	34
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ СТРАХУВАННЯ НА РОЗВИТОК ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ.....	44
3.1. Вплив страхування на формування ВПП і економіку України.....	44
3.2. Використання страхування в різних секторах економіки України.....	46
Висновки до розділу 3.....	53
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Роль страхування, як однієї з найважливіших передумов безпечної життєдіяльності людини, сім'ї, підприємства, суспільства, постійно зростає, оскільки страхування є однією з найважливіших сфер економіки і є ключовою складовою системи забезпечення і розвитку суспільства. Сформовані у страховому секторі фінансові кошти перерозподіляються на користь постраждалого регіону, сприяючи його відновленню, а також зміцненню та розширенню самих економічних зв'язків.

Страхування виступає як гарант відшкодування понесених збитків і є потужним інститутом інвестування. Забезпечуючи та підтримуючи рівень життя та добробут індивіда, страхування є інструментом забезпечення фінансового та соціального захисту населення. Саме тому, питання ролі страхування на ринковій економіці актуальне взагалі, і сьогодні зокрема. Вона впливає із функцій страхування в сучасній ринковій економіці.

Аналізу ролі страхування в розвитку економіки і проблемам страхування в Україні присвячено праці дослідників Бабич Л. М., Григораш Г. В., Коваль О. П., Козоріз Г. Г., Лагутін В. Д., Михайлівська І. М., Толстенко О. Ю., Шірінян Л. В. Науковцями отримано важливі результати. Однак, залишаються невирішеними питання визначення впливу страхування на економічний розвиток держави.

Метою магістерської роботи є визначення сутності та впливу страхування на економічний розвиток держави.

Завданнями дипломної роботи є:

- визначити сутність страхування в системі забезпечення суспільства;
- дослідити роль і функції страхування в ринковій економіці;
- з'ясувати, як відбувається фінансування державних соціальних гарантій;
- вивчити зарубіжний досвід і моделі соціального страхування;

- розкрити практичні аспекти надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19;
- провести аналіз впливу страхування на формування ВВП і економіку України;
- обґрунтувати використання страхування в різних секторах економіки України.

Об’єктом дослідження є вплив страхування на економічний розвиток.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти впливу страхування на економічний розвиток України.

Методи дослідження. Аналіз спирається на використання таких відомих методів, як порівняння підходів, систематизація та узагальнення, статистичний аналіз, економіко-правовий аналіз макроекономічних показників.

Інформаційною базою дипломної роботи слугували науково-методичні матеріали, публікації вчених за темою, монографії та звіти Національного банку України (НБУ) в розрізі страхування, законодавчі акти, Інтернет-ресурси.

Практичне значення. Висновки та результати можуть бути використані для підготовки до вивчення дисциплін для фахівців зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ УБЕЗПЕЧЕННЯ І РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

1.1. Страхування в системі забезпечення суспільства

Роль страхування, як однієї з найважливіших передумов безпечної життєдіяльності окремої людини, сім'ї, підприємства, суспільства постійно зростає, оскільки страхування є однією з найважливіших сфер економіки і є ключовою складовою системи забезпечення і розвитку суспільства. Воно виникло досить давно (рис.1.1) і має на меті задоволення потреб людей у страховому захисті від різних ризиків і випадкових подій [1-5].

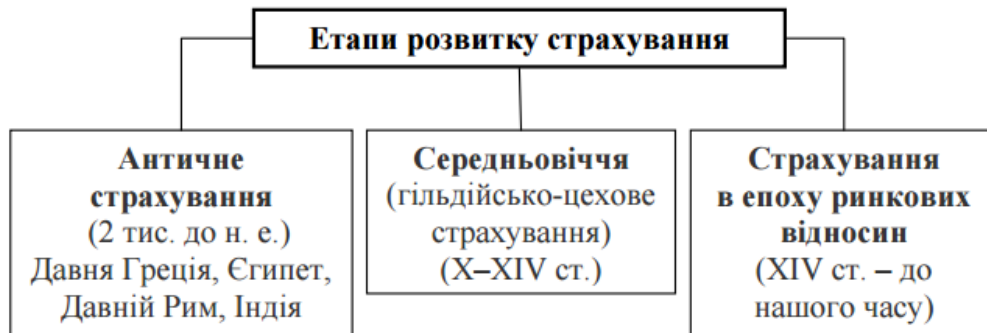

Рис.1.1. Основні етапи розвитку страхування [1-5]

Причинами виникнення страхування є виникнення ризиків, які є притаманними в суспільному відтворенні, протиріччя між природою (землетруси, посухи, повені та інші стихійні лиха) і людиною. За таких умов кожна людина і суспільство намагаються захиститись від ризиків і тому формується система захисту (рис. 1.2).

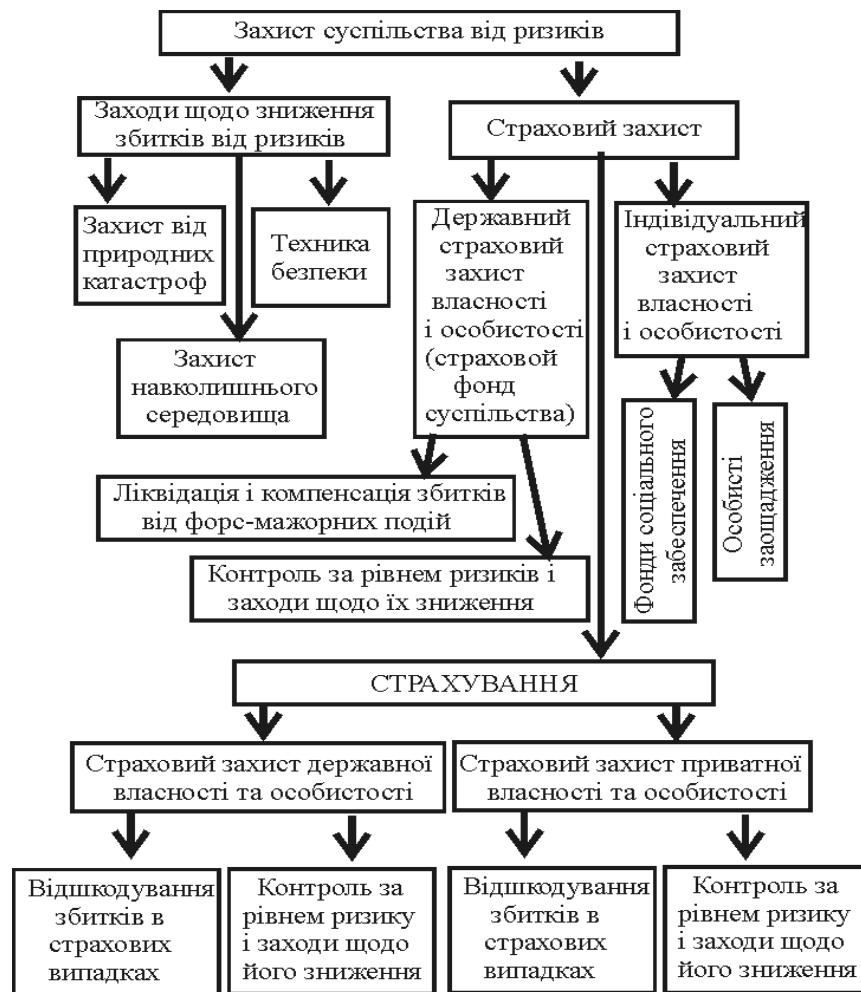

Рис. 1.2. Місце страхування в системі захисту суспільства від ризиків.

Страхування в Україні спирається на законодавчі норми, які прописані в Господарському кодексі; Цивільному кодексі України; Законі «Про страхування» та інші [6-9].

Державне регулювання постачальників послуг страхування в Україні з 2020 року здійснює Національний банк України [10-11].

У Законі України «Про страхування» визначається: «страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.» [7]

Страховання – одна з форм захисту майнових й особистих інтересів застрахованих осіб, які сплачують внески до страхових компаній і дістають відшкодування втрат, що виникають у наслідок настання лиха і нещасних випадків. З другого боку, страховання є формою ризик-менеджменту, що використовується для зниження ризику фінансових втрат, може бути визначене як справедлива передача ризику потенційної втрати від однієї сторони до іншої за відповідну сплату [12].

Як економічна категорія страховання являє собою систему економічних відносин, яка включає сукупність форм і методів формування цільових фондів грошових коштів та їх використання для відшкодування збитків при різних ризиках, а також надання допомоги громадянам при настанні певних подій в їхньому житті. Страховання виступає засобом захисту бізнесу та добробуту людей та водночас видом діяльності для отримання доходу [13-16].

Первинним документом у взаємовідносинах двох сторін (страховик, страхувальник) є договір страховання. Договір страховання – це цивільно-правова угода між страхувальником і страховиком, що регулює їх взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страховання. Основою договору страховання є передача та прийняття ризику. Страховик за страхову премію зобов'язується відшкодувати страхувальнику втрати, які відбулися у зв'язку з настанням зумовленої у договорі події. Договір укладається на підставі правил страховання [17-18].

Статтею 16 Закону «Про страховання» встановлено перелік умов, що повинні бути відображені в договорі страховання. Згідно зі ст. 982 Цивільного кодексу до істотних умов договору страховання також віднесено предмет договору страховання, страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу і строки його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства [7].

За рівнем свободи волевиявлення страхувальника розрізняють добровільне і обов'язкове страховання (рис. 1.3).

Рис.1.3. Поділ страхування на добровільне і обов'язкове страхування залежно від рівня свободи волевиявлення [3-5]

З позиції економічної категорії страхування має такі риси [3, с. 54]:

- випадковий характер настання події або прояву сил природи;
- використання математики і теорії ймовірностей;
- можливість визначення страхового ризику;
- можливість вираження збитків у грошовій формі;
- потреба у відшкодуванні збитків;
- перерозподіл відносин в часі та просторі;
- наявність споживачів послуг і постачальників (страховиків, страхувальників і страхових посередників);
- проведення попереджувальних заходів та подолання наслідків конкретного випадку;
- повертальність страхових платежів;
- самоокупність страхової діяльності.

Страхування відноситься до економічної категорії фінансів. Воно має спільні риси як з фінансами, оскільки при страхуванні виникають перерозподільні відносини з приводу формування і використання страхових премій, коштів страхових резервів, страхового фонду. Воно має спільні риси як

з кредитом. Це можна побачити у страхуванні життя людини, оскільки кошти страхових резервів, страхового фонду мають бути повернуті власнику [19-20].

Таким чином, з позицій системи убезпечення суспільства і фінансів страхування слугує способом захисту майнових інтересів громадян і бізнесу через відшкодування фізичним та юридичним особам збитків шляхом формування і використання страхових премій, коштів страхових резервів та їх перерозподілу між учасниками страхування.

1.2. Роль і функції страхування в ринковій економіці

Страхування – об'єктивно необхідний атрибут ринкової економіки. Ступінь його розвитку свідчить про зрілість ринкових відносин. Добре налагоджена страхова діяльність активно сприяє розвитку бізнесу і вирішенню соціальних проблем. В ринкових умовах страхування стає важливим фактором стимулювання економіки, господарської активності окремих суб'єктів, так як:

- дає можливість розвитку бізнесу, створюючи для всіх учасників рівні можливості отримати вигоду ;
- дає змогу оптимізувати ресурси, спрямовані на організацію економічної безпеки;
- забезпечує раціональне формування й використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм;
- створює нові стимули зростання продуктивності праці і забезпечення економічного розвитку;
- створює значні резерви грошових ресурсів, які стають джерелом зростання інвестицій в економіку країни.

Питання ролі страхового ринку на ринковій економіці актуальне взагалі, і сьогодні зокрема. Вона впливає із функцій страхування в сучасній ринковій економіці, основний з яких є ризикова, будучи функцією відшкодування збитків, що завдаються випадковими, що мають ймовірнісний характер

настання подіями. Цього не можуть забезпечити жодні інші сфери народного господарства та ланки фінансово-кредитної системи [1-5].

При виникненні великих природних або техногенних катастроф, що охоплюють величезні території, що порушують виробництво сотень підприємств, що загрожують життю тисяч мешканців, відшкодування відповідних збитків через систему страхування має позитивні макроекономічні наслідки. Направлення коштів державного бюджету на відшкодування збитків від катастроф, аварій тощо. небажано, оскільки непередбачені витрати держави порушують бюджетний план, а централізованих державних резервів не завжди достатньо. Отже, страхування може допомогти уникнути таких серйозних макроекономічних проблем, як зростання державних видатків та бюджетного дефіциту, що є інфляційним фактором. На посилення інфляції діє і порушення співвідношення між зростаючим попитом населення та зменшенням пропозиції товарів та послуг внаслідок припинення виробництва, зупинки транспорту тощо, і цього також можна уникнути, використовуючи страхування для оперативного відшкодування збитків від непередбачених та надзвичайних подій.

Роль страхування економіки у тому, що воно забезпечує безперервність і збалансованість виробничого процесу. Страхування сприяє оптимізації макроекономічних пропорцій суспільного відтворення. Саме через можливість страхування впливати на макроекономічні процеси в розвинених країнах воно вважається одним із стратегічних секторів економіки. Крім того, важливим стратегічним фактором є також величезні інвестиційні ресурси страхових компаній (особливо із страхування життя), які багато в чому визначили макроекономічні пропорції розвитку провідних країн світу [21, с. 114].

У процесі реалізації іншої своєї функції - попереджувального страхування також значно впливає на економіку. Попередження страхового випадку передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування заходів щодо недопущення чи зменшення наслідків страхових випадків.

Окремо слід зазначити роль довгострокового страхування життя - носія ощадної (накопичувальної) функції. Резерви зі страхування життя є джерелом довгострокових фінансових ресурсів. Роль підприємств зі страхування життя над ринком інвестицій надзвичайно висока, оскільки у розвинених країнах забезпечують великий і стабільний приплив інвестиційних ресурсів на економіку.

Інвестиційний потенціал довгострокового страхування життя дозволяє підтримувати у національній економіці здатність до сталого економічного зростання незалежно від циклічних коливань. Тож у розвинених країнах від рівня розвитку страхування, особливо накопичувального страхування життя, великою мірою залежить стан кредитно-грошової системи, і навіть рівень інвестиційної активності. Інвестиційний потенціал видів страхування інших, ніж страхування життя, дещо менший, однак і він у розвинених країнах затребуваний повною мірою.

Соціально-економічну стабільність у суспільстві забезпечує соціальна роль страхування: гарантуючи громадянам відшкодування збитків при загибелі майна та втраті доходу (рис. 1.4). В умовах ринкової економіки, коли прямиий державний вплив у багатьох соціальних областях мінімальний, а необхідність соціальних гарантій надзвичайно велика, ці функції передані державою страховим компаніям: мінімум забезпечується обов'язковими видами, а все інше – за допомогою укладання договорів добровільного страхування.

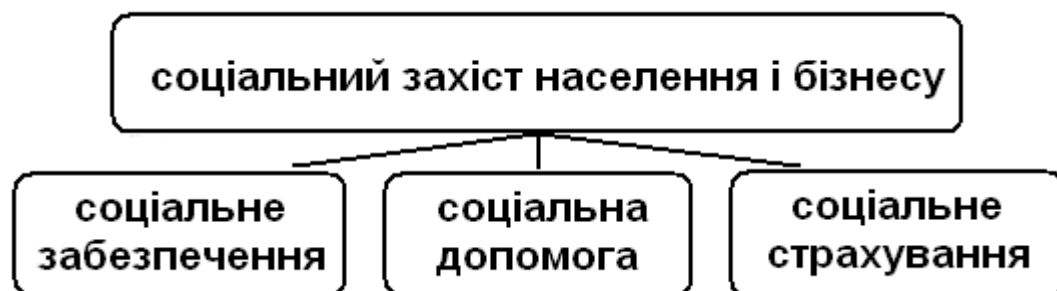

Рис. 1.4. Соціальне страхування в системі соціального захисту в Україні

Найбільшою мірою це відноситься до медичного страхування, оскільки серед інших видів страхування йому найбільшою мірою притаманна соціальна роль, на його основі у розвинених країнах будується вся система охорони здоров'я [22-23]. Не менш важливим є страхування рент, пенсій, допомог та інших виплат соціально незахищеним категоріям громадян. Стимулюючи проведення цих видів страхування, держава знижує соціальне навантаження позабюджетні фонди. При достатньому розвитку соціально-орієнтованих страхових продуктів держава може обмежувати розміри соціальних виплат мінімально необхідним рівнем, не побоюючись соціальних вибухів у суспільстві.

Загальна структура соціального захисту населення в розвинутих країнах світу має 3 рівні (рис. 1.5):

1-й рівень – державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення за єдиними для всіх умов отримання допомоги та пенсій;

2-й рівень – колективне страхування працівників за рахунок коштів підприємств (або профспілок). Укладання договорів цього страхування у розвинених країн виступає однією з неодмінних умов трудового угоди працівників з адміністрацією будь-якого підприємства (організації);

3-й рівень – укладання індивідуального договору страхування самим працівником. Тут одним із наслідків ринкових відносин є зростання частки ризикових видів страхування за деякого зниження (але не скасування) накопичувальних видів.

Рис. 1.5. Трирівнева система соціального захисту в розвинутих країнах

З цих позицій роль страхування у сфері у сучасних умовах полягає у захисті економічних інтересів громадян, а й у доповненні діяльності державних позабюджетних фондів.

Також оскільки діяльність страхових компаній є підприємницькою комерційною, своєю основною метою вона має отримання прибутку. Отже, говорячи про роль страхування у житті, слід враховувати також роль страхових підприємств як суб'єктів ринкового господарства загалом. Як і всі учасники ринку, страхові компанії підлягають оподаткуванню, виступають як споживачі послуг фінансово-кредитних установ тощо, тобто активно взаємодіють із іншими ланками фінансово-кредитної системи.

Інший важливий аспект ролі страхування у житті - це роль страхових компаній як роботодавців. Діяльність страхових компаній сприяє підтримці зайнятості через постійне створення нових робочих місць та штатних спеціалістів і позаштатних страхових агентів. Отже, розвиток страхової справи сприяє стабілізації ринку праці як за допомогою деяких видів страхування, а й у процесі найму працювати у систему страхування, включаючи посередництво.

Виходячи з вищесказаного, можна підбити підсумок: страхування в ринковій економіці грає досить важливу роль, де воно виконує цілу низку функцій таких як:

- 1 – зниження навантаження на видаткову частину державного бюджету;
- 2 – ринковий стабілізатор відтворення, що забезпечує його безперервність та регулює його пропорції;
- 3 – інструмент підвищення безпеки життєдіяльності;
- 4 – механізм соціального захисту громадян;
- 5 – найбільше джерело інвестицій у національну економіку.

Дослідник Л.В. Шірінян систематизував функції страхування і відмічає, що вони мають відповідати основним функціям фінансової системи у ринковій економіці [25-26]. У теорії фінансів відомі дві основні функції фінансів – розподільна і контрольна [27-28]. Поряд із наведеними функціями фінансів, що мають своє відображення у функціях страхування, українські автори виділяють

важливі і специфічні для страхування функції, серед яких: превентивна або попереджувальна, інвестиційна, створення і використання страхових резервів, ризикова [29-30].

Перелік функцій страхування можна надати в такому переліку [31, с. 98]:

- розподільча (акумуляція коштів юридичних і фізичних осіб у фондах та їх перерозподіл між учасниками страхового ринку, забезпечення оптимального співвідношення централізованих і децентралізованих страхових фондів);
- контрольна (контроль за дотриманням встановлених норм функціонування страхового ринку і забезпеченням соціально значимих ресурсів);
- попереджувальна (попередження та запобігання негативним явищам на страховому ринку);
- стабілізуюча (забезпечення стабільних умов функціонування страхового ринку, мінімізація ризиків учасників страхового ринку);
- ціноутворення (вплив через податки, тарифи і нормативи на формування ціни на страховому ринку);
- розвивальна (забезпечення різноманітності страхових послуг, упровадження нових технологій у процес надання страхових послуг, конкурентність економічного середовища, розвиток страхового ринку загалом);
- бюджетоутворювальна (формування бюджету країни і бюджетів інших рівнів);
- бюджетозаміщувальна (часткове перенесення бюджетного навантаження на страховиків);
- інвестиційна (залучення інвестиційних ресурсів страхових компаній у реальну економіку);
- мотиваційна (створення стимулів для страхування і ведення страхового бізнесу);
- ощадна (притаманна для страхування життя і пенсійного страхування, дає можливість відкласти страхову суму і підтримувати певний рівень життя).

- соціальна (створення механізмів загальнообов'язкового державного соціального страхування, страховий захист населення, забезпечення доступу до страхування всіх верств населення);
- відновлювальна або ризикова (забезпечує учасників страхового ринку відшкодуванням втрат внаслідок страхового випадку, розподіляє ризик втрат серед учасників страхового ринку).

Ризикова функція є функцією страхової відповідальності страховика за ризик і полягає в переданні страховикові за певну плату матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено чинним законодавством або договором зі страхувальником.

Функція розподільча полягає у накопиченні страховиком певного капіталу завдяки концентрації коштів страхувальників, достатнього для забезпечення покриття збитків, заподіяних страхувальникові стихійним лихом, нещасним випадком або іншою страховою подією. Таким чином наслідки страхової події, яка сталася з одним із страхувальників, розподіляються між усіма страхувальниками. Ця функція забезпечує стабільність страхування, гарантію виплат відшкодувань.

Функція заощадження базується на накопиченні коштів страхувальника його внесками, частками певного значення, обумовленими у договорі страхування. У випадку відсутності страхових подій за час дії такого договору, заощаджені кошти можуть бути повернуті страхувальнику. Заощаджуваний характер у страхуванні притаманний тільки довгостроковим його видам (наприклад, у страхуванні життя).

Превентивна функція (від англійського «prevent» – попередити) – фінансування заходів для запобігання або зменшення ризику настання страхової події, обумовленої договором страхування (придбання медикаментів, фінансування заходів із запобігання ДТП, обладнання протипожежним устаткуванням об'єктів страхування). Економічна сутність цієї функції полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків.

Розвивальна функція спирається на упровадженні нових технологій у процес надання страхових послуг, конкурентність економічного середовища, розвиток страхування загалом.

Інвестиційна функція пов'язана з поліпшенням стану грошового обігу, підвищенням купівельної спроможності національної валюти, збільшенням інвестиційних можливостей країни.

Страхування, як вже було зазначено, є складовою частиною фінансів, тому у страхуванні виділяють і такі функції, які притаманні фінансам у цілому: контрольну (контроль за цільовим формуванням і використанням коштів страхового фонду) і функцію ціноутворення. Детальний опис останніх можна знайти в курсах фінансів.

Як ми вже показали, важливою функцією є соціальна. Вона пов'язана з створенням механізмів загальнообов'язкового державного соціального страхування, страховим захистом населення, забезпеченням доступу до страхування всіх верств населення. Саме тому в наступному розділі ми розглянемо таку функцію як основну для населення і покажемо як вона реалізована в Україні.

Висновки до розділу 1

1. Причинами виникнення страхування є виникнення ризиків, які є притаманними в суспільному відтворенні, протиріччя між природою (землетруси, посухи, повені та інші стихійні лиха) і людиною. За таких умов кожна людина і суспільство намагаються захиститись від ризиків і тому формується система захисту.

2. Страхування в Україні спирається на законодавчі норми в Господарському кодексі; Цивільному кодексі України; Законі «Про страхування». Страхування слугує способом захисту майнових інтересів громадян і бізнесу через відшкодування фізичним та юридичним особам збитків шляхом формування і використання страхових премій, коштів

страхових резервів та їх перерозподілу між учасниками страхування. З іншого боку, страхування є формою ризик-менеджменту, що використовується для зниження ризику фінансових втрат, може бути визначене як справедлива передача ризику потенційної втрати від однієї сторони до іншої за відповідну сплату.

3. Первинним документом у взаємовідносинах двох сторін (страховик, страхувальник) є договір страхування, який є це цивільно-правовою угодою між страхувальником і страховиком, що регулює їх взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування. Страховик за страхову премію зобов'язується відшкодувати страхувальнику втрати, які відбулися у зв'язку з настанням зумовленої у договорі події.

4. Страхування має такі риси:

- випадковий характер настання події або прояву сил природи;
- використання математики і теорії ймовірностей;
- можливість визначення страхового ризику;
- можливість вираження збитків у грошовій формі;
- потреба у відшкодуванні збитків;
- перерозподіл відносин в часі та просторі;
- наявність споживачів послуг і постачальників (страховиків, страхувальників і страхових посередників);
- проведення попереджувальних заходів та подолання наслідків конкретного випадку;
- повертальність страхових платежів;
- самоокупність страхової діяльності.

5. Страхування в ринковій економіці грає досить важливу роль, оскільки впливає на:

- 1 – зниження навантаження на видаткову частину державного бюджету;
- 2 – стабілізує відтворення, що забезпечує безперервність та пропорції процесів;
- 3 – інструменти підвищення безпеки життєдіяльності;
- 4 – механізми соціального захисту громадян;

5 – джерела інвестицій у національну економіку.

6. Соціально-економічну стабільність у суспільстві забезпечує соціальна роль страхування: гарантуючи громадянам відшкодування збитків при загибелі майна та втраті доходу. З цих позицій роль страхування у сфері у сучасних умовах полягає у захисті економічних інтересів громадян, а й у доповненні діяльності державних позабюджетних фондів.

7. Перелік функцій страхування розкриває роль страхування:

- розподільча (акумуляція коштів у фондах та їх перерозподіл між учасниками страхування);
- контрольна (контроль за дотриманням встановлених норм);
- попереджувальна (попередження та запобігання негативним явищам);
- стабілізуюча (забезпечення стабільних умов функціонування економіки);
- ціноутворення (через податки, тарифи на формування ціни на ринках);
- розвивальна (упровадження нових технологій у процес надання послуг);
- бюджетоутворювальна (формування бюджету країни і бюджетів інших рівнів);
- бюджетозаміщувальна (часткове перенесення бюджетного навантаження на страховиків);
- інвестиційна (залучення ресурсів у реальну економіку);
- мотиваційна (створення стимулів для населення і бізнесу);
- ощадна (для страхування життя і пенсійного страхування).
- соціальна (страховий захист населення);
- відновлювальна (відшкодування втрат внаслідок страхового випадку,
- ризикова (розподіл ризику втрат серед учасників страхування).

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ СТРАХУВАННЯ НА ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ

2.1. Фінансування державних соціальних гарантій

Питання фінансування державних соціальних гарантій має різностороннім. Одним з аспектів є вплив соціального страхування як інструмента акумулювання фінансових ресурсів на забезпечення державних соціальних гарантій. Дане питання потребує додаткового аналізу.

Появу соціального страхування пов'язують із суспільним розвитком, який супроводжувався наявністю ризиків. Виникнення соціального страхування було пов'язано з утриманням громадян, які втратили працездатність у зв'язку з трудовою діяльністю. Тому соціальне страхування виступає джерелом фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Соціальне страхування доцільно розглянути по його відношенню до людини [32, с. 37]. Людина є творчим суб'єктом економічного розвитку суспільства. Український вчений М.І. Туган – Барановський відмічає: «всі люди рівні як носії святині людської особистості. Це визначає найвищий практичний інтерес, з точки зору якого може бути побудована єдина політична економія» [33, с. 19].

На думку вченого А.Г. Загороднього, соціальне страхування являє собою гарантовану державою систему матеріального забезпечення громадян у разі тимчасової втрати працездатності, по старості, а також систему інших заходів, спрямованих на матеріальне, культурно-побутове та оздоровчо-профілактичне обслуговування. Витрати на соціальне страхування здійснюються за рахунок страхових внесків, що їх зобов'язані сплачувати всі підприємства, організації, установи за встановленими тарифами [34, с. 437].

Слід зауважити що соціальне страхування охоплює широкі верстви населення, зокрема осіб, які втратили постійну працездатність. Крім того,

соціальне страхування передбачає те, що страхові внески сплачуються до соціальних фондів, які перерозподіляють їх безпосередньо між суб'єктами соціального захисту.

З одного боку, соціальне страхування має спільні риси з іншими видами страхування через замкнутість розподілення збитку серед страхувальників. З другого – присутні солідарна взаємодопомога осіб, визначена ймовірність настання несприятливих подій. Це визначає головну перевагу соціального страхування, яка полягає в тому, що відшкодування в разі ризику розподіляється на велику кількість осіб і тим самим є доступним для кожної окремої особи.

Світовий досвід розвитку суспільних відносин доводить, що соціальне страхування – явище об'єктивне і необхідне. Об'єктивність соціального страхування обумовлена ризиковим характером ринкової економіки та необхідністю, у цьому зв'язку, створення умов фінансового забезпечення державних соціальних гарантій для забезпечення потреб громадян, які внаслідок реалізації певних ризиків не можуть брати участі в процесі виробництва валового внутрішнього продукту.

Соціальне страхування в контексті джерела фінансування державних соціальних гарантій можна представити як систему правових, економічних і організаційних заходів, які є частиною фінансової системи держави, перерозподілу фінансових ресурсів через соціальні фонди для подолання наслідків реалізації соціальних ризиків з настанням страхового випадку.

Під соціальними ризиками розуміють об'єктивні і невідворотні явища, які є передбачуваними випадками у житті людини, настання яких призводить до втрати нею здатності до праці (постійно чи тимчасово), чи попиту на працю і, відповідно, повної чи часткової втрати заробітку, що є джерелом коштів для існування.

До визнаних міжнародною практикою соціальних ризиків відносять такі: тимчасова непрацездатність; вагітність і пологи; догляд за малолітньою дитиною; інвалідність; хвороба; досягнення пенсійного віку; смерть

годувальника; безробіття; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання.

З набуттям Україною незалежності вона отримала пострадянську систему соціального страхування, яка була придатна лише для безінфляційної планової економіки і потребувала реформування.

Система страхування в СРСР була монополізованою. Функціонувала державна Страхова компанія – Держстрах СРСР, що мала відповідні республіканські і регіональні підрозділи, у тому числі і в Україні. Її діяльність обмежувалася майновим і особовим страхуванням громадян, а також страхуванням майна і врожаю в колгоспах. Мережа організацій Держстраху була досить розгалужена – на тих же засадах, що й мережа, наприклад, Держбанку СРСР. Держстрах був системою, що доповнює ощадні каси. Тому радянська фінансова наука розглядала ощадну (нагромаджувальну) функцію страхування як ключову функцію страхування [35, с. 49].

Важливим кроком у формуванні системи фінансування соціального захисту за умов ринкової економіки в Україні є схвалення 21 грудня 1993 року Верховною Радою України Концепції соціального забезпечення населення України [36], де категорія «соціальне страхування» знайшла своє відображення у нормативно-правових актах.

В Україні базовим нормативно-правовим актом, який визначає перелік державних соціальних гарантій, є Конституція України. Статтею 46 Конституції України передбачено, що громадяни мають право на соціальний захист, це гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [37].

Системи фінансування державних соціальних гарантій населення України базується на законах України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про загальнообов'язкове державне

соціальне страхування на випадок безробіття», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» [38].

Залежно від страхового випадку визначені такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- пенсійне страхування;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, обумовленими похованням;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, що викликають втрату працездатності;
- страхування на випадок безробіття;
- інші види страхування, передбачені законами України.

Обов'язкове соціальне страхування є різновидом державних соціальних гарантій, що забезпечуються через цільові позабюджетні (державні або громадські) фонди. Причому реалізується принцип неповного самофінансування. У разі дефіциту фінансових коштів у цих фондів держава надає їм допомогу засобів за рахунок держбюджету, слугує гарантом фінансової стійкості цих фондів і реалізації програм обов'язкового соціального страхування.

Виділяються два види обов'язкового соціального страхування: обов'язкове загальне страхування (для усіх працюючих) і обов'язкове професійне страхування (для зайнятих на роботах з підвищеним травматизмом).

Окремі цільові фонди почали створюватися тільки в період перебудови. Бюджет соціального страхування формувався за рахунок відрахувань на соціальне страхування, що вносили підприємства, і використовувався на виплату пенсій і різного роду допомоги. Проте, хоча цей бюджет і включався до складу державного бюджету, виконувався він, по суті, відособлено. При цьому допускалося переведення коштів з одного бюджету в інший.

Для забезпечення основних видів соціального страхування відповідно до чинного законодавства України, в країні функціонують чотири основних державних позабюджетних соціальних фонду (рис. 2.1.):

- Пенсійний фонд України;
- Фонд соціального страхування на випадок безробіття;
- Фонд соціального страхування по тимчасової втрати працездатності;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних хвороб України.

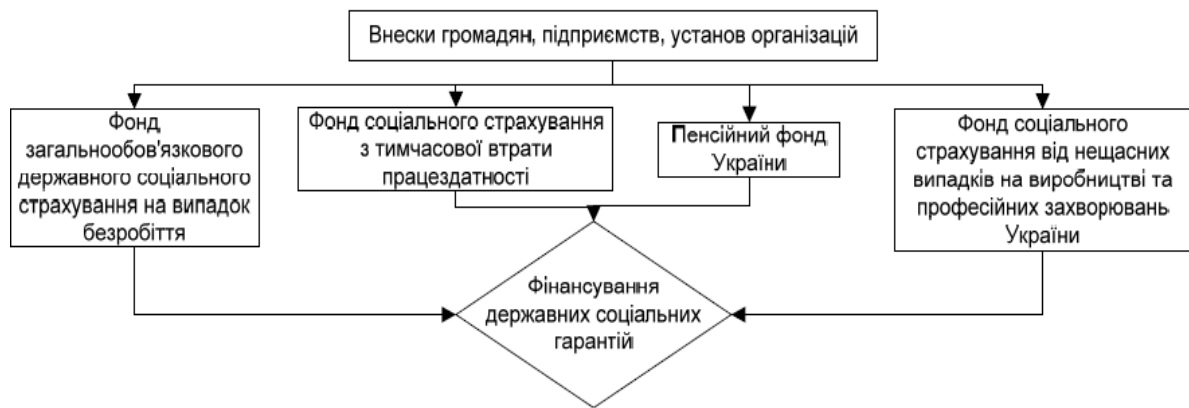

Рис. 2.1. Фінансовий механізм соціального страхування для забезпечення державних соціальних гарантій

Бюджети наведених соціальних фондів розробляються на основі макроекономічних показників на кожний рік. При їх формуванні, а також при ухваленні Закону України про Державний бюджет України на поточний рік, встановлюються нормативи фінансування державних соціальних гарантій. Обов'язкові внески в фонди системи соціального страхування України є навантаженням на фонд оплати праці підприємств і організацій.

Ефективний механізм соціального страхування сприяє як стабілізації, так і розвитку суспільного виробництва через зниження виробничих витрат на охорону здоров'я та непрацездатність зайнятих; дає змогу акумулювати значні кошти страхових резервів, які мають стабілізуючий вплив на фінансову систему держави та виступають джерелом фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Метою соціального страхування є компенсація і мінімізація певних соціальних ризиків, забезпечення відшкодування втрачених доходів від трудової діяльності. Для реалізації такої мети сформовано систему замкнених перерозподільчих відносин між його учасниками, об'єктом яких є формування ними централізованого цільового фонду з децентралізованих джерел (внесків громадян, підприємств, дотацій держави) і відшкодування з нього збитку в разі настання соціального ризику. Іншими словами, соціальне страхування є складовою частиною фінансової системи держави і опосередковує рух внутрішнього валового продукту в формі фондів фінансових ресурсів. У цілому має місце створення загальнонаціональної організації взаємодопомоги обов'язкового характеру, умовою найефективнішого функціонування якої є всеосяжність як по відношенню до громадян, так і різновидів ризиків.

Соціальне страхування може розглядатись як елемент державної соціальної політики. Основними завданнями соціальної політики сучасної України є створення умов для реалізації соціального потенціалу людини; перетворення соціальних чинників, які формують і розвивають людський капітал суспільства, на одну з доміант економічного зростання країни. В умовах демографічної кризи (загального старіння населення) необхідно здійснювати зважену й активну демографічну політику, підтримку сімей з дітьми, реформувати систему охорони здоров'я тощо. Значних фінансових витрат потребує соціальна допомога вразливим верствам населення, боротьба з бідністю, забезпечення високих соціальних стандартів рівня і якості життя населення. Саме тому питання ефективності функціонування системи соціального захисту як складової частини соціальної політики досить актуальні.

Під соціальною політикою розуміють систему правових, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що враховують економічний потенціал країни і спрямовані на підтримання соціальної стабільності в суспільстві, створення умов для зростання добробуту працездатних осіб і забезпечення належного рівня життя тих, хто через непрацездатність чи інші життєві обставини не має достатніх засобів до існування [39, с. 18].

Найчастіше під соціальним страхуванням розуміється «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у вигляді системи прав, обов'язків і гарантій, яке передбачає надання соціального захисту у вигляді матеріального забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом» [40, с. 5].

Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2010 (який набрав чинності з 01.01.2011) змінено порядок сплати коштів до фондів соціального страхування. Останні 10 років запропоновано консолідований страховий внесок в Україні, збір якого здійснюється в системі загальнообов'язкового державного страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі – так званий єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (скорочено ЄСВ).

Єдиний соціальний внесок замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових державних соціальних збору (рис. 2.1): пенсійний, безробіття, соцстрах (лікарняні), нещасний випадок. Ставки ЄСВ диференціювалися в залежності від виду платника, а також в залежності від класів професійного ризику виду діяльності.

З 2015 роботодавці зобов'язані сплачувати розмір ЄСВ не меншій, ніж мінімальний (розмір якого розраховується виходячи з мінімальної заробітної плати), незалежно від суми нарахованої заробітної плати (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Мінімальний ЄСВ в Україні [41]

Період	Мінімальний ЄСВ (грн)	% від мінімальної заробітної плати
01.01.2022-30.09.2022	1430 грн	22
з 01.10.2022	1474 грн	22

2.2. Моделі соціального страхування: зарубіжний досвід

В економічній політиці різних держав ця категорія також присутня. Зокрема, наприкінці XIX сторіччя Отто фон Бісмарк об'єднавши Німеччину в 1871 році, забезпечив прийняття ряду соціально важливих законів, а саме: «Про медичне страхування робітників», «Про страхування від нещасних випадків», «Про страхування від втрати роботи за віком та інвалідністю». Наведені акти сформулювали систему компенсації від втрати заробітку внаслідок хвороби, трудового каліцтва, інвалідності, зносу робочої сили, у зв'язку з досягненням певного віку шляхом обов'язкового соціального страхування за рахунок фінансування через внески підприємців, робітників, державних субсидій. У 1911 році прийнято Страхувальний Кодекс, яким було запроваджено пенсійне забезпечення для вдів. У 1916 році збільшено розміри допомоги на сім'ю та встановлено нову межу пенсійного віку у 65 років [44, с. 120].

Дані свідчать про високий розмір страхових внесків і пропорції страхового навантаження в системах соціального страхування країн ЄС та України: на рівні 40-50%.

Таблиця 2.2

Розмір і пропорції страхового навантаження в системах соціального страхування країн ЄС та України [45, с.72]

	Страхові внески (% від з/п)		
	Роботодавець	Працівник	Усього
Австрія	25,1	17,2	42,3
Німеччина	21,2	19,8	41,0
Греція	28,2	15,4	43,6
Італія	35,1	9,5	44,6
Нідерланди	29,4	25,6	55,0
Франція	38,9	12,5	51,4
Україна	37,7	3,6	41,3

Кожна країна має свої особливості системи соціального страхування. Спектр цих особливостей досить широкий, проте усі моделі соціального страхування можна поділити на три види (рис. 2.2).

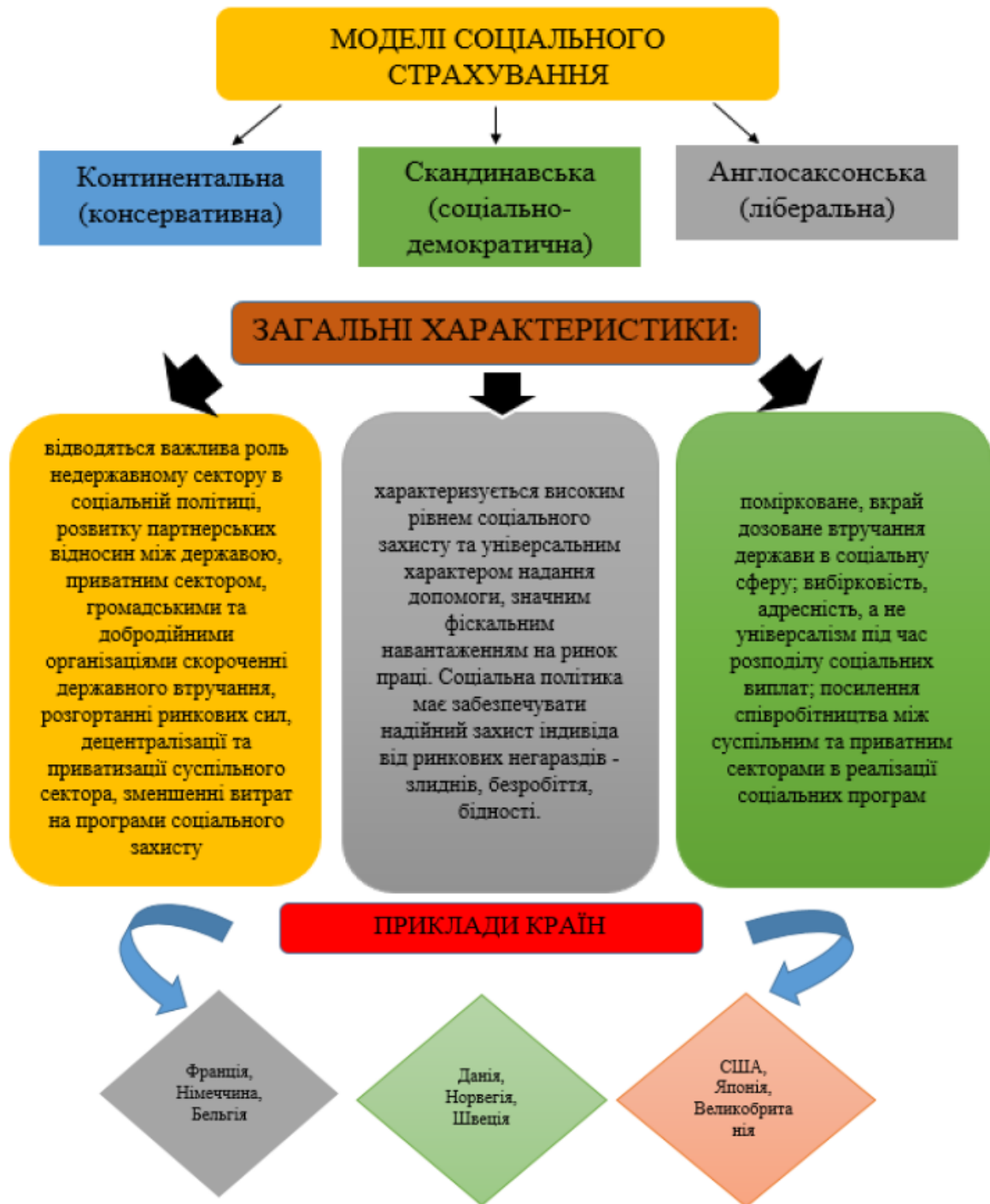

Рис. 2.2. Типологія основних моделей соціального страхування [42-44].

Якщо в загальному розглянути, та охарактеризувати дані моделі, то на нашу думку, консервативній моделі притаманний характерний мінімалізм. Тому що соціальний захист не розглядається як засіб реалізації рівності та надається лише у крайньому випадку, а його фінансування максимально

відбувається громадськими організаціями, тобто з повноваження державного сектору перекладено на приватний.

Ліберальна модель балансує між консервативною та соціально-демократичною, їй притаманна поміркованість, адресність, досить конкретизована, передбачає розширення системи соціального страхування, ефективну та динамічну політику прибутків.

Щодо, соціально-демократичної моделі, то вона є найбільш розвиненою, така соціальна політика має самостійне значення, здатна цілком забезпечувати надійний захист громадянина від багатьох ринкових ризиків.

Детальніше конкретну модель можна дослідити на прикладі конкретної країни, взятої з тієї чи іншої системи.

Базові основи соціального страхування Були створені у Німеччині наприкінці XIX століття Канцлером Отто фон Бісмарком, також ним було розроблено законодавче підґрунтя соціального законодавства, яке стало зразком для інших індустріальних країн. Система соціального страхування Німеччини є обов'язковою і регулюється законом та характеризується сукупністю певних заходів, які мають забезпечувати всебічний захист різних груп населення від таких загальних загроз для життя, як нещасний випадок, хвороба, інвалідність, старість, безробіття і смерть годувальника.

У Німеччині функціонує відмінно організована державна система страхування від нещасних випадків, створена на базі промислових професійних товариств, а також приватних страхових компаній [46, с. 43].

Однією з перших країн, яка запровадила медичне страхування є Німеччина і основним принципом цієї системи є те, що уряд не бере на себе відповідальність за фінансування охорони здоров'я і лише винятки деяких його сегментів за рахунок приватного сектору, також сприяє створенню таких умов, щоб необхідні фонди Були побудовані працівниками та роботодавцями та ефективно працювали, та здійснює нагляд за функціонуванням усієї сфери медичного страхування.

Пенсійне страхування Німеччини, правовою основою якого є соціальне законодавство також для інших країн має на меті:

- надання пенсій на випадок професійної або ж загальної непрацездатності, а ще передбачається виплата пенсій зі старістю;
- забезпечення пенсією у зв'язку з втратою застрахованого годувальника родини;
- втілення заходів для покращення санітарних умов життя застрахованого суспільства [47, с. 18].

Третім основним напрямом системи соціального страхування є страхування від безробіття. Страхові внески сплачуються застрахованим населенням за солідарною формою, їх сума достатня для компенсації втрат понесених певною особою або групою осіб. Забезпечення осіб, які залишилися без роботи фінансами для існування та виконання мінімальних потреб, а також зведення до мінімального рівня економічних і соціальних наслідків безробіття – мета страхування від безробіття. Збирачами страхових внесків є лікарняні каси, їх сплачують усі наймані працівники, однак вони не стягуються з заробітків, які не досягають 325 євро, та якщо тривалість робочого тижня менша 15 годин. Тариф відрахувань складає 6,5% і сплачується порівну роботодавцем і працівником.

Ще одним видом соціального страхування є допомога жінкам з материнства. Кожна жінка як майбутня мати має особливий захист від небезпеки на робочому місці, він включає також впевненість щодо безпеки від звільнення в період чотирьох місяців перед народженням дитини і чотирьох місяців після пологів, цей час дає можливість жінці займатися дитиною.

Роль засновниці та однією з представниць Скандинавської моделі соціальних відносин належить Швеції, пенсійна реформа якої почала проводитися ще в 1995 році. Основний елемент шведської політики добробуту – соціальне страхування. В офіційних документах підкреслювалося, що держава повинна забезпечити людину економічної захистом у разі хвороби, при наданні медичної допомоги, народженні дитини та по старості (загальне страхування), а також у зв'язку з нещасними випадками і хворобами з виробничої причини (страхування від нещасних випадків на виробництві) і безробіттям [45, с. 75].

Головною характерною рисою соціального страхування є універсальність, тобто нею охоплений кожен громадянин Швеції, незалежно від сфери праці. Такий система організації називається в країні «загальною соціальною політикою». Державою фінансується від 40 до 100% витрат на медичне обслуговування та лікарські засоби. До прикладу, візит до лікаря обходиться шведові в суму від 300 до 400 крон, проте за додаткову консультацію у лікаря-спеціаліста стягується окрема доплата, але не більше 350 крон.

Нова пенсійна система Швеції, по-перше, враховує доходи, отримані протягом усього життя, по-друге, забезпечує гарантовану пенсію для тих, хто отримував дуже низькі доходи від зайнятості або взагалі не отримував ніяких доходів, і по-третє, включає систему обов'язкових внесків в приватні пенсійні фонди з індивідуальними рахунками. Внески до пенсійної системи складають 18,5% доходів, у тому числі 2,5% на індивідуальні рахунки [48, с. 9].

Також у Швеції працює розгалужена система страхування трудящих, та складається з чотирьох основних напрямків:

- індивідуальне (приватне) страхування;
- групове страхування (спортсмени та інші категорії з переважанням колективного характеру праці);
- страхування за допомогою колективних договорів;
- обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Важливим елементом є розвиненість профспілкового руху, дуже поширена договірна система регулювання соціально-трудова відносин.

Крім того, у Швеції функціонують недержавні страхові компанії. Велике значення приділяється ще одному виду соціального страхування Швеції як батьківське страхування, та є зразком впливу держави на планування родини, народжуваності та розвитку сімейних відносин.

Представником Англосакської моделі є Сполучені Штати Америки. Головною особливістю системи соціального страхування в США є її спрямованість на соціальну підтримку пенсіонерів. Державні гарантії пенсійного і медичного обслуговування літніх людей, включаючи не лише

постійний і тривалий догляд, а й допомогу у пошуку та збереженні робочого місця, якщо буде присутнє бажання і здатність працювати після виходу на пенсію, додаткові податкові пільги.

Особливістю пенсійної системи є наявність лише двох рівнів, це перший (система державного соціального забезпечення) та третій (система добровільних приватних пенсійних фондів) рівні пенсійної системи, і відсутність другого рівня обов'язкових пенсійних фондів, як в Україні.

Кожному громадянину США надається можливість самостійно вирішувати, щодо дати виходу на пенсію, проте з урахуванням установлених трьох категорій пенсійного віку: 62 роки (ранній пенсійний вік), 65-67 років (нормальний пенсійний вік), 70 років (пізній пенсійний вік).

У США діє система медичного страхування, яка базується на принципі сполучення центрального страхового фонду з мережею місцевих незалежних страхових організацій. Кошти акумулюються в центральному фонді, що не несуть адміністративних функцій, і вже потім розподіляються страховим організаціям на основі законодавчо затвердженої форми розрахунків [49, с.54].

2.3. Практичні аспекти надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19

Відповідно до статті 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» фінансування страхувальників для надання матеріального забезпечення застрахованим особам здійснюється робочими органами виконавчої дирекції Фонду соціального страхування (ФСС) в порядку, встановленому правлінням ФСС. Підставою для фінансування страхувальників робочими органами ФСС є оформлена за встановленим зразком заява-розрахунок, що містить інформацію про нараховані застрахованим особам суми матеріального забезпечення за їх видами [8; 50].

Згідно з даними ФСС за 9 місяців 2021 року від страхувальників прийнято заяви-розрахунки для фінансування матеріального забезпечення для 2,2 млн

застрахованих осіб на суму 14,8 млрд грн, що на 4,1 млрд грн, або 38,3 % більше порівняно з 9 місяцями 2020 року. У тому числі на:

- допомогу по тимчасовій непрацездатності – 10 919,9 млн грн, або 73,7 % суми витрат на матеріальне забезпечення;
- допомогу по вагітності та пологах – 3 859,8 млн грн, що становить 26 %;
- допомогу на поховання – 38 млн грн (0,3 %).

Витрати на допомогу по тимчасовій непрацездатності порівняно з відповідним періодом 2020 року збільшились на 3,9 млрд грн, або на 56,1 відсотка. При цьому збільшилась на 544,8 тис. або 36,3 % чисельність застрахованих осіб, яким надається допомога, а загальна кількість днів тимчасової непрацездатності зросла на 37,3 % і склала 29,5 млн днів. Середньоденний розмір допомоги з тимчасової непрацездатності збільшився на 13,7 % і становить 370,49 гривні [50].

На сьогодні однією з основних причин зростання витрат на допомогу по тимчасовій непрацездатності є захворювання на гостру респіраторну хворобу COVID-19, що супроводжується довготривалою тимчасовою непрацездатністю.

Вплив захворюваності застрахованих осіб на коронавірусну хворобу ілюструється помісячною динамікою зростання кількості наданих до Фонду листків непрацездатності за 9 місяців 2021 року, що відрізняється від динаміки відповідного періоду 2020 року. Зростання кількості листків тимчасової непрацездатності за січень-вересень 2021 року склало порівняно з січнем-вереснем 2020 року 35,1 відсотка. Динаміка зростання кількості листків тимчасової непрацездатності подібна до динаміки зростання кількості підтверджених випадків інфікування COVID-19.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 № 533 доповнено перелік страхових випадків Закону № 1105 для надання матеріального забезпечення. У січні-вересні 2021 року робочими органами виконавчої дирекції Фонду також приймалися від страхувальників заяви-

розрахунки для фінансування допомоги по тимчасовій непрацездатності на період перебування застрахованої особи у закладах охорони здоров'я, а також на самоізоляції під медичним наглядом у зв'язку з проведенням заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню корона вірусної хвороби (COVID-19), а також локалізацію та ліквідацію її спалахів та епідемій.

Так, за 9 місяців 2021 року за причиною непрацездатності «ізоляція від COVID-19» прийнято заяви-розрахунки для надання допомоги для 57,1 тис. застрахованих осіб на суму 62,8 млн гривень.

Сума витрат на виплату допомоги по вагітності та пологах для 98,5 тис. жінок за 9 місяців 2021 року порівняно з 9 місяцями 2020 року зросла на 179,6 млн грн, або на 4,9 відсотка. При цьому кількість днів по вагітності та пологах зменшилась на 11,4 % і склала майже 11,6 млн днів.

Середньоденний розмір допомоги по вагітності та пологах станом на 01.10.2021 склав 332,17 грн проти 280,62 грн за 9 місяців 2020 року, тобто зріс на 18,4 відсотка.

Сума витрат на виплату допомоги на поховання порівняно з 9 місяцями минулого року збільшилась на 4,9 млн грн, або 14,9 відсотка. Кількість страхових випадків для отримання цієї допомоги становить 9 274 [50].

Розмір допомоги на поховання встановлено на рівні 4 100,0 грн, згідно з постановою правління Фонду від 08.02.2017 № 17 «Про встановлення розміру допомоги на поховання».

Відповідно до Порядку надання матеріального забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування України деяким категоріям застрахованих осіб, затвердженого постановою правління Фонду від 24.01.2017 № 8, робочими органами виконавчої дирекції Фонду за 9 місяців 2021 року надано матеріальне забезпечення 436 застрахованим особам на суму понад 4,5 млн грн, а саме допомогу:

- по тимчасовій непрацездатності – 413 особам на суму 3 902,6 тис. грн;
- по вагітності та пологах – 19 особам на суму 596,7 тис. грн;
- на поховання – 4 особам на суму 16,4 тис. гривень.

Порівняно з 9 місяцями 2020 року сума профінансованих Фондом заяв-розрахунків страхувальників на матеріальне забезпечення за 9 місяців 2021 року зросла на 2 481,9 млн грн, або на 21,7 % та склала 13,9 млрд гривень.

Найбільша сума коштів на матеріальне забезпечення виплачена у: м. Києві – 24,6 % від загальної суми по Україні; Дніпропетровській області – 10,4 %; Львівській області – 6,6 %; Харківській області – 5,8 %; Донецькій області – 5,5 %; Одеській області – 5,2 %; Запорізькій області – 5,0 %; Київській області – 4,3 відсотка [50].

Здійснення страхових виплат потерпілим та особам, які мають право на страхові виплати в разі смерті потерпілого

Станом на 01 жовтня 2021 року робочими органами виконавчої дирекції Фонду здійснюються щомісячні страхові виплати 196,6 тисячам потерпілих (членів їх сімей).

За 9 місяців 2021 року витрати на страхові виплати склали 7 992,8 млн грн, що на 1 058,5 млн грн, або 15,3 % більше порівняно з 9 місяцями 2020 року.

У структурі страхових виплат, здійснених за 9 місяців поточного року, основна частина припадає на:

- щомісячні страхові виплати – 7 744,5 млн грн, що становить 96,9 % витрат на страхові виплати;
- одноразову допомогу – 130,3 млн грн (1,6 %);
- допомогу по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві – 117,8 млн грн (1,5 %).

Найбільша сума страхових виплат по Україні за 9 місяців 2021 року виплачена в областях: Дніпропетровській, що складає – 24,9 % від загальної суми по Україні; Донецькій – 24,2 %; Львівській – 10,6 %; Харківській – 5,5 %; Луганській – 5,6 %; Запорізькій – 3,9 % та місті Києві - 2,6 відсотка.

Станом на 01.10.2021 щомісячну страхову виплату в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого, отримують 187,6 тис. осіб, що порівняно з попереднім роком менше на 2,8 відсотка [50].

Водночас сума витрачених коштів за 9 місяців 2021 року на цей вид виплати склала 7 472 млн грн, що на 936,1 млн грн, або на 14,3 % більше порівняно з 9 місяцями минулого року.

Середньомісячний розмір призначеної виплати за 9 місяців 2021 року склав 4 436,26 грн, що на 594,88 грн, або 15,5 % вище порівняно з 9 місяцями попереднього року.

Чисельність отримувачів щомісячної страхової виплати особам, які мають на це право в разі втрати годувальника, порівняно з вереснем 2020 року зменшилась на 2,2 % і складає станом на 01.10.2021 – понад 9 тис. осіб.

Сума витрат для цих осіб за 9 місяців поточного року склала 272,4 млн грн, що на 28,1 млн грн, або 11,5 % більше порівняно з 9 місяцями попереднього року.

Середньомісячний розмір призначеної виплати за січень-вересень 2021 року склав 3 390,96 грн, що на 423,23 грн (14,3 %) більше порівняно з січнем-вереснем 2020 року.

За 9 місяців 2021 року витрати на індексацію страхових виплат склали 595,5 тис. гривень. З цієї суми 493,06 тис. грн, або 82,8 % виплачені потерпілим та 102,42 тис. грн, або 17,2 % особам, які мають право на страхові виплати в разі смерті потерпілого [50].

З метою виконання частини другої статті 37 Закону № 1105 та дотримання норм постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 року № 239 «Про перерахування розміру щомісячних страхових виплат потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, та особам, які мають право на страхові виплати у разі смерті потерпілого», що набула чинності 26.03.2021, в березні поточного року проведено перерахування сум щомісячних страхових виплат на коефіцієнт 1,11 для 199,6 тисячі потерпілих на виробництві та особам, які мають право на виплати в разі смерті потерпілого.

З 01 березня в результаті проведеного перерахунку розмір щомісячних страхових виплат збільшився в середньому на 430,2 гривні.

Протягом січня-вересня 2021 року одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілому призначено 3 233 особам, що на 603 особи, або 22,9 % більше порівняно з січнем-вереснем 2020 року.

Загальна сума витрат на ці виплати склала 56,3 млн грн, а середній розмір допомоги на одного потерпілого склав 17,1 тис. грн, що на 1,7 тис. грн, або 11,4 % більше, ніж за 9 місяців минулого року.

У січні-вересні поточного року 287 сім'ям призначено одноразову допомогу в разі смерті потерпілого, що порівняно з січнем-вереснем 2020 року на 50 сімей, або 21,1 % більше. Крім того, одноразова допомога була призначена 246 утриманцям, що більше порівняно з 9 місяцями 2020 року на 47 осіб (23,6 %).

За 9 місяців 2021 року сума видатків на виплату одноразової допомоги сім'ї склала 63,2 млн гривень. Сума одноразової допомоги утриманцям склала 10,9 млн гривень [50].

Одноразова допомога в разі смерті потерпілого на одну сім'ю за 9 місяців 2021 року в середньому призначалась у розмірі 220,5 тис. грн, що на 11,4 тис. грн, або 5,5 % більше, ніж за 9 місяців 2020 року.

Середній розмір одноразової допомоги на одного утриманця склав 44,5 тис. грн, що майже на 2 тис. грн, або 4,6 % більше, ніж за 9 місяців 2020 року.

У січні-вересні 2021 року робочі органи виконавчої дирекції Фонду проводили виплати внутрішньо переміщеним особам. Чисельність таких потерпілих (членів їх сімей) становить 46,3 тис. осіб, або 23,5 % загальної кількості отримувачів щомісячних страхових виплат.

Сума виплачених коштів за 9 місяців 2021 року склала майже 2 млрд грн, що на 291,9 млн грн, або 17,2 % більше, ніж за січень-вересень 2020 року [50].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.2020 № 394 «Про внесення зміни до переліку професійних захворювань» перелік професійних захворювань, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1662, доповнено гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2 [51].

Загальна сума страхових виплат потерпілим (членам їх сімей), призначених відповідно до норм Закону № 1105, внаслідок страхових випадків, спричинених гострою респіраторною хворобою COVID-19, станом на 01.10.2021 склала 80 млн гривень.

Крім того, у разі захворювання або смерті медичних працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я у зв'язку з інфікуванням COVID-19, Фонд проводить страхові виплати. Такі виплати Фонд здійснює за рахунок коштів державного бюджету. Приміром, у січні-вересні 2021 року по 135 страховим випадкам сім'ям медичних працівників, які померли внаслідок інфікування гострою респіраторною хворобою COVID-19, сплачено одноразову допомогу, яка призначається в 750-кратному розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 01 січня календарного року. Розмір виплат по випадках, які сталися у 2020 році, складає 1 576,5 тис. грн, а по випадках з 01 січня 2021 року складає 1 702,5 тис. грн на кожну сім'ю. Загальна сума проведених виплат за 9 місяців 2021 року склала 219 757,5 тис. гривень.

Також 28 медичним працівникам, яким встановлено інвалідність, здійснено виплати одноразової допомоги на суму 20 505,8 тис. грн, із них 4 медичним працівникам, яким встановлено інвалідність I групи, сума виплат склала 3 632 тис. гривень. Кожен отримав по 908 тис. грн (400-кратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 01 січня календарного року, в якому встановлено групу інвалідності).

Сума виплат 6 медичним працівникам, яким встановлено інвалідність II групи, склала 4 767 тис. грн, по 794,5 тис. грн кожному (350-кратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб) та для 18 осіб, яким встановлено інвалідність III групи, сплачено 12 106,8 тис. гривень. Кожен отримав виплату у розмірі, що дорівнює 300-кратному розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 01 січня календарного року, в якому встановлено групу інвалідності. Так, виплата працівникам, які отримали інвалідність у 2020 році, склала 630,6 тис. грн, а працівники, у яких інвалідність встановлено в 2021 році, отримали по 681 тис. гривень [50].

Висновки до розділу 2

1. Питання фінансування державних соціальних гарантій розкривається через вплив соціального страхування як інструмента акумулювання фінансових ресурсів. Виникнення соціального страхування було пов'язано з утриманням громадян, які втратили працездатність у зв'язку з трудовою діяльністю. Тому соціальне страхування виступає джерелом фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Соціальне страхування в контексті джерела фінансування державних соціальних гарантій є системою правових, економічних і організаційних заходів, які є частиною фінансової системи держави, перерозподілу фінансових ресурсів через соціальні фонди для подолання наслідків реалізації соціальних ризиків з настанням страхового випадку.

Соціальне страхування являє собою гарантовану державою систему матеріального забезпечення громадян для мінімізації шкоди від дії соціальних ризиків. До визнаних міжнародною практикою соціальних ризиків відносять такі: тимчасова непрацездатність; вагітність і пологи; догляд за малолітньою дитиною; інвалідність; хвороба; досягнення пенсійного віку; смерть годувальника; безробіття; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання.

2. Статтею 46 Конституції України передбачено, що громадяни мають право на соціальний захист, це гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

3. До недавнього часу для забезпечення основних видів соціального страхування в країні функціонували чотири основних державних позабюджетних цільових фондів:

- Пенсійний фонд України;

- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонд соціального страхування по тимчасовій втраті працездатності;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних хвороб України.

В останні 10 років запропоновано консолідований страховий внесок в Україні – єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Єдиний соціальний внесок замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових державних соціальних збору. Починаючи з 2015 року роботодавці зобов'язані сплачувати розмір ЄСВ неменшій, ніж мінімальний (розмір якого розраховується виходячи з мінімальної заробітної плати), незалежно від суми нарахованої заробітної плати.

4. Соціальне страхування може розглядатись як елемент державної соціальної політики. Основними завданнями соціальної політики сучасної України є створення умов для реалізації соціального потенціалу людини; перетворення соціальних чинників, які формують і розвивають людський капітал суспільства, на одну з домінант економічного зростання країни.

Кожна країна має свої особливості системи соціального страхування. Спектр цих особливостей досить широкий, проте усі моделі соціального страхування можна поділити на три види.

- ліберальна модель,
- консервативна модель,
- соціально-демократична модель.

Дані свідчать про високий розмір страхових внесків і пропорції страхового навантаження в системах соціального страхування країн ЄС та України: на рівні 40-50%.

5. Останніми роками через систему соціального страхування відбувалось надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19.

За 9 місяців 2021 року від страхувальників прийнято заяви-розрахунки для фінансування матеріального забезпечення для 2,2 млн застрахованих осіб на

суму 14,8 млрд грн, що на 4,1 млрд грн, або 38,3 % більше порівняно з 9 місяцями 2020 року.

Вплив захворюваності застрахованих осіб на коронавірусну хворобу ілюструється помісячною динамікою зростання кількості наданих до Фонду листків непрацездатності за 2021 рік, що відрізняється від динаміки 2020 року. Зростання кількості листків тимчасової непрацездатності в 2021 році склало порівняно з 2020 роком 35,1 %. Динаміка зростання кількості листків тимчасової непрацездатності подібна до динаміки зростання кількості підтверджених випадків інфікування COVID-19.

За 9 місяців 2021 року за причиною непрацездатності «ізоляція від COVID-19» прийнято заяви-розрахунки для надання допомоги для 57,1 тис. застрахованих осіб на суму 62,8 млн гривень.

Найбільша сума коштів на матеріальне забезпечення виплачена у: м. Києві – 24,6 % від загальної суми по Україні; Дніпропетровській області – 10,4 %; Львівській області – 6,6 %; Харківській області – 5,8 %; Донецькій області – 5,5 %; Одеській області – 5,2 %; Запорізькій області – 5,0 %; Київській області – 4,3 відсотка.

У 2021 році сім'ям призначено на 21 % більше одноразову допомогу в разі смерті потерпілого порівняно з 2020 роком. Одноразова допомога в разі смерті потерпілого на одну сім'ю за 9 місяців 2021 року в середньому призначалась у розмірі 220,5 тис. грн, що на 11,4 тис. грн, або 5,5 % більше, ніж за 9 місяців 2020 року.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ СТРАХУВАННЯ НА РОЗВИТОК ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ

3.1. Вплив страхування на формування ВВП і економіку України

В роботі вітчизняного вченого Л. В. Шірінян запропоновано характеристики, що визначають вплив страхування на економічний розвиток держави. Автор дослідив макроекономічні показники: N – кількість страховиків; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт України; A – активи страховиків; $ВП$ – валові премії, що сплачують страхувальники [52].

Дані свідчать, що у 2020 році кількість страхових компаній становила 210 страховиків (таблиця 3.1). У останні роки 82 страховика залишили ринок [53-57].

Таблиця 3.1

Динаміка кількості страхових компаній в Україні [53-57].

Кількість страхових компаній	Рік				Зміна	
	2017	2018	2019	2020	2020 - 2019	2020 - 2017
Кількість, N	294	281	234	212	-22	-82

Динаміку активів страховиків показано в таблиця 3.2. У 2020 році активи страховиків збільшилися до 64,9 млрд грн. У 2017 році активи були 57,4 млрд грн. За останні 4 роки активи зросли на 13,1%.

Таблиця 3.2

Динаміка активів страхових компаній (млрд грн) [53-57]

Значення активів,	Рік				Зміна значень			
	2017	2018	2019	2020	2020-2019	2020-2017	(2020-2019)/2019, %	(2020-2017)/2017, %
A, млрд. грн	57,4	63,5	63,9	64,9	1,1	7,5	1,7	13,1

Визначимо динаміку страхових премій в Україні. Валові страхові премії страховиків за останні роки показано в таблиці 3.3. У 2020 році валові страхові

платежі становили 45,2 млрд грн, що на 7,9 млрд грн менше порівняно з 2019 роком. За 4 роки зростання відбулося на рівні 4%.

Таблиця 3.3

Динаміка страхових премій (млрд грн) [53-57]

Значення премій, ВП	Рік				Зміна значень			
	2017	2018	2019	2020	2020-2019	2020-2017	(2020-2019)/2019, %	(2020-2017)/2017, %
млрд. грн	43,43	49,36	53,01	45,21	-7,9	1,8	- 14,9	4,1

Дослідник Л. В. Шірінян пропонує показник важливості страхування або показник проникнення, який може бути визначений як частка страхових премій (внесків) в загальній величині ВВП [52, с. 116]:

$$\eta = 100\% \text{ ВП} / \text{ВВП} \quad (3.1)$$

Межу впливовості на економіку та важливості страхування дослідник вважає величину $\eta=10\%$.

Результати розрахунків наведено в таблиці 3.4. Рівень впливу страхових послуг в Україні є невисоким: середні значення становлять значення менші за 10% і коливаються близько $\eta=1,5\%$. Також спостерігаємо спадний тренд показника ємності по роках.

Таблиця 3.4

Динаміка рівня впливу страхування на економіку України

Рік	2016	2017	2018	2019	2020
Показник впливу η , %	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2

Дані свідчать, що частка валових страхових премій у відсотках ВВП становила у 2020 році близько 1,2%. Це означає, що показник проникнення в останні роки ніколи не перетинав межу впливу 10% і був невисоким, а вплив страхування на формування ВВП країни і економічний розвиток держави поки що залишається не суттєвим.

Таблиця 3.5

Ємність страхових послуг вибіркового країн світу [52, с. 118].

Країни з розвинуеною економікою		Країни з перехідною економікою	
<i>Країна</i>	<i>η (%)</i>	<i>Країна</i>	<i>η (%)</i>
Німеччина, Японія	6,2	Туреччина	1,6
Велика Британія	11,5	Польща	2,9
Франція	9,6	Румунія, Україна	1,3
Італія, Канада	7,7	Казахстан	0,8
Австралія, Бельгія	6,8	Латвія	2,1
Швейцарія, Тайвань	21,3	Литва, Росія	1,8

Якщо порівнювати з країнами з розвинуеною економікою (табл. 3.5), то показник впливовості η варіюється в межах від 5,6 % до 23,2 %, а для країн з перехідною економікою η є значно меншою – в інтервалі від 1 % до 4,2 %.

3.2. Використання страхування в різних секторах економіки України

Використання страхування в аграрному секторі. Аграрний сектор економіки України слугує основою соціально-економічного розвитку територій та технологічно-пов'язаних галузей економіки [58, с. 71]. Частка сільськогосподарської продукції у ВВП України перевищує 10 %. Водночас, аграрні ризики, які пов'язані з погодними та кліматичними умовами, можуть суттєво впливати на результати діяльності сільгоспвиробників. Саме тому існує потреба у запровадженні ефективної системи агрострахування.

Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на 2019 рік ліцензію на впровадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мали 58 страхових компаній, серед яких останніми роками найбільш активно такою діяльністю займається 10 страховиків [56].

Агрострахування в Україні більшою мірою здійснюється в сфері рослинництва: на погодні ризики припадає 58% негативних випадків, загибель рослин і хвороби – 17%, засилля бур'янів – 14%, шкідників – 10%.

Аналіз агрострахування в регіональному розрізі показує, що найбільшу кількість договорів агрострахування укладається у Тернопільській, Дніпропетровській, Полтавській, Хмельницькій, Чернігівській, Вінницькій та Кіровоградській областях. За показником застрахованої площі першість належить Полтавській (11.5%), Хмельницькій (11.5%), Дніпропетровській (10.2%), Харківській (8.7%), Чернігівській (7.3%), Сумській (7.1%) та Тернопільській (6.0%) областям [59].

Аналіз даних, наведених в таблиці 3.6 свідчить, що ринок страхування сільськогосподарських ризиків поступово розвивається. Так, збільшилась кількість страхових компаній на 25% в порівнянні 2020 р. до 2018 р. Крім того, страхова сума збільшилася на 49%, сума сплачених страхових премій - на 162,8%. Але в 2020 р. порівняно з 2018 р. кількість договорів у сільськогосподарському страхуванні зменшилася на 105 од. (9,9%).

Таблиця 3.6

Показники агрострахування

Показники	РОКИ			2020 у % до 2018
	2018	2019	2020	
Кількість компаній, од.	12	11	15	125,0
Кількість договорів страхування, од.	1062	793	957	90,1
Застрахована площа с.-г. культур, тис. га	689	700	657	95,36
Страхова сума, млн грн	3969	6240	5913	149,0
Сума сплачених страхових премій, млн грн	78	157	205	262,8
Сума сплачених страхових премій на 1 га застрахованої площі, грн	113	231	311	275,2
Рівень виплат, %	12,9	44,2	36,1	279,1

Згідно даних (табл. 3.7) можна проаналізувати розміри страхових премій отриманих основними компаніями протягом 2020 року.

Таблиця 3.7

Страховики, що здійснюють агрострахування та їх частка на ринку

№ п/п	Страхова компанія	Премії, тис. грн.	Частина на ринку, %	Кількість договорів, шт.	Застрахова-на площа, га
1	«Українська аграрнострахова компанія»	15 846,44	32,9	100	136 965,25
2	СК «Оранта»	8 635,25	18,0	88	18 796,35
3	СК «Уніка»	5 625,38	11,7	58	15 635,23
4	Страхова група «ТАС»	5 421,95	11,3	32	5 125,69
5	«Українська пожежно-страхова компанія»	3 625,14	7,5	78	6 123,42
6	СК «Провідна»	2 865,12	6,0	36	4 695,23
7	СК «Глобус»	2 564,15	5,3	30	2 138,45
8	«ІНГО Україна»	1 325,18	2,8	56	24 465,12
9	СК «Аска»	965,15	2,0	32	20 854, 36
10	СК «Гарантія»	695,12	1,4	25	5 431,78

Протягом 2018-2020 років спостерігається зростання об'єму страхових премій більш швидшими темпами, ніж загальний об'єм страхових зобов'язань. Середня ставка премій у 2020 році зросла у порівнянні з 2018 роком і склала 2,7%.

Частка агрострахування у портфелі Української аграрно-страхової компанії (УАСК) виявляється найбільшою на ринку на рівні 62,86%, тобто для УАСК агрострахування є основним бізнесом на ринку.

Розглянемо перелік основних видів сільськогосподарських культур, які були застраховані в Україні в останні роки на прикладі даних для 2019 року (таблиця 3.8). Як видно з таблиці, найбільше договорів було укладено на страхування озимої пшениці (453 договори, або 47,3% від загальної кількості). На другому місці озимий ріпак (241 договір, або 25,2% відповідно). Наступні – кукурудза (89 договорів, або 9,3%), соняшник (61 договір, або 6,4%), озимий ячмінь (24 договори, або 2,5%), соя (21 договір, або 2,2%) та озиме жито (20 договорів, або 2,1%).

Дані для 2019 року свідчать, що у порівнянні з 2016-м роком, кількість застрахованих культур фактично залишилась сталою, але відбулися незначні зміни в структурі застрахованих культур: не було договорів страхування гарбузів та льону але, натомість, було застраховано сорго та яре жито.

**Дані щодо страхування сільськогосподарських культур
в Україні у 2019р. [59, с. 20]**

Культура	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, млн грн.	Страхові премії, млн грн.	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Озима пшениця	453	414538	3142,99	111,88	3,6	270
Озимий ріпак	241	95401	396,64	12,05	3	126
Кукурудза	89	70209	1529,97	61,32	4	874
Соняшник	61	36747	374,01	5,29	1,4	144
Озимий ячмінь	24	9417	40,38	1,45	3,6	155
Соя	21	7139	112,51	2,38	2,1	333
Озиме жито	20	5866	32,70	1,09	3,3	186
Ярий ячмінь	13	3661	54,85	0,85	1,6	233
Цукровий буряк	11	4790	119,96	6,08	5,1	1270
Горох	11	3632	22,92	0,56	2,5	156
...						
Всього	957	657145	5913,34	204,42	3,5	311

Використання страхування в банківському секторі. Найчастіше банки звертаються за страхуванням від ризиків втрати прибутку або зупинки виробництва через пошкодження майна. При цьому найохочіше страхуються великі компанії з іноземним капіталом (на вимогу зарубіжних власників і фондів) або вітчизняні підприємства, які співпрацювали з західними партнерами, для яких наявність страхування – одна з умов роботи з українськими фірмами.

Більшу частину премій в рамках страхування фінансових ризиків формується за рахунок співпраці з банками. Страхування кредитних ризиків набирає обертів і вважається одним з найперспективніших напрямків. Так, приміром, в СК ТАС страхування ризиків банків займає близько 50%, в СК «Провідна» – близько 40% портфеля фінансових ризиків. Основною часткою наведених прикладів є страхування портфелів споживчих кредитів.

Сьогодні набуває поширення страхування фінансових ризиків банків, що кредитують покупку автомобілів з нульовим початковим внеском. Приміром, таку програму у свій час впроваджували СК «Континент» і банк «Фінанси і Кредит».

Деякі банки і кредитні спілки намагаються залучити вкладників до страхування депозитів. Наприклад, Промінвестбанк домовився про страхування депозитів з СК «Вексель». Така послуга була розрахована на клієнтів кредитних спілок і банківських вкладників з обсягами депозитів понад 25 тис. грн.

За останні п'ять років банківська система України зазнала радикальних перетворень. Через розвиток кризових явищ близько 100 банківських установ залишили ринок і станом на 2020 рік на ринку працювало близько 75 банків. За цей час значно скоротилося кількість відділень банків у регіонах (приміром, у 2019 на ринку близько 8500), із банківської системи було виведено сотні мільярдів гривень, а багато інвесторів та підприємств втратили кошти.

Останнім часом почало розвиватися банківське страхування (або банко-страхування, «bankassurance»). Спочатку банко-страхування розглядалося як продаж страхових продуктів через комерційні банки. Нині банківське страхування являє собою взаємодію банків і страховиків, фінансових посередників, що включає в себе банківські операції, операції на фондовому ринку, страхування та управління інвестиціями [60].

Дані діаграми на рис. 3.1 свідчать про те, що більшість банківських установ (65 %) користуються страховими послугами і забезпечують доходи страховим компаніям: 17 %, тобто 15 банків робили це на постійній основі протягом 2007-2016 рр., 48 % або 41 банк виступали у якості страхувальників лише декілька років за період, що аналізується [61, с. 219].

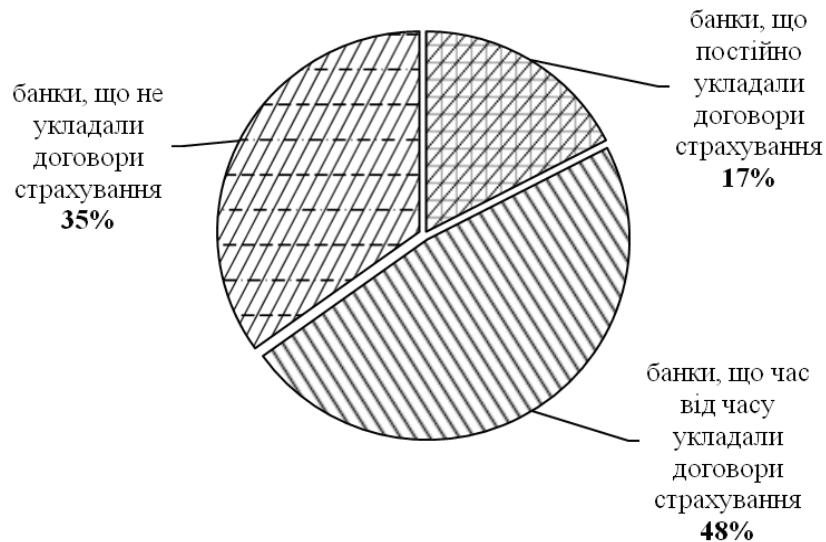

Рис. 3.1. Розподіл українських банків за укладеними договорами страхування

Загальна сума укладених страхових угод банками, що працювали на ринку, за період 2009-2020 рр. становила 2720 млн грн, з них на 50,8 % укладено угод з банками, що постійно користувались страховими послугами, а 49,2 % укладено з банками, що користувались страховими послугами час від часу. Отже, можна констатувати, що активність банків як страхувальників протягом аналізованого періоду була недостатньою високою.

Серед досліджуваних банків, що працюють на українському ринку розподіл витрат на страхування є досить нерівномірним. Найактивнішим страхувальником серед банків, що постійно користувались страховими послугами, є ПАТ «Промінвестбанк», загальна сума витрат на страхування якого у період 2007-2016 рр. становила 53 % у групі. Серед великих системних банків значні суми на страхові послуги витрачали лише ПАТ «Ощадбанк» (167,55 млн грн) та ПАТ «Райффайзен банк Аваль» (136,33 млн грн).

Для порівняння активності банків на ринку страхових послуг співвідносно з розмірами банків, наведемо окремі дані за період 2007-2016 рр. (табл. 4.3.1) щодо витрат у розрахунку на гривню активів, на одного працівника та частка витрат на страхування в адміністративних витратах банку. Ці критерії були обрані нами зважаючи на те, що розрахунок на одиницю загальних витрат чи

одиницю активів дав дуже низькі значення, які свідчать про те, що витрати на страхування незалежно від розміру банку, і його доходів займають у цілому дуже незначну частку у загальних витратах.

З таблиці 3.9 робимо висновок, що активність банків по укладанню договорів страхування є дуже різною, причому невеликі за розміром банки в цілому витрачають на страхування значно більші кошти, ніж системні банки (за винятком ПАТ «Промінвестбанк»). Відзначимо вкрай низькі значення у розрахунку на одиницю основних засобів за усіма банками, що в цілому свідчить про недостатню популярність майнового страхування серед банків України.

Таблиця 3.9

Показники витрат на страхування українських банків у 2019р.

Назва банку	Середній розмір страхових витрат на одного працівника на рік, грн	Середня частка витрат на страхування в адміністративних витратах, %
ПАТ «Державний Ощадний банк України»	546	0,471
ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	5405	2,299
ПАТ «Промінвестбанк»	25567	11,306
ПАТ «Райфайзен Банк Аваль»	979	0,948
ПАТ «Укрсоцбанк»	1226	0,536

Використання страхування підприємствами. Кризові явища в фінансовому і реальному секторах економіки 2014-2015 рр. спричинили суттєвий вплив на взаємодію юридичних осіб і страхових компаній. Дослідимо статистику договорів страхування юридичних осіб на ринку страхових послуг після кризових явищ 2014-2015 років.

За допомогою страхування створюються певні фінансові гарантії стабільності і прибутковості виробництва на випадок настання несприятливих ситуацій у будь-якій підприємницькій структурі, що входить до складу ринкового механізму [62, с. 215].

Опосередкована оцінка фінансових можливостей юридичних осіб – підприємств і організацій щодо укладання страхових угод можна оцінити за показником – середньої страхової премії на договір від страхувальника-юридичної особи, яка фактично визначає вартість послуги для підприємства:

$$СП_{СЕР} = ВП / N_{дог}. \quad (3.2)$$

Розрахуємо показник $ВП_{СЕР}$ за даними НБУ. Результати зображено на рис. 3.2.

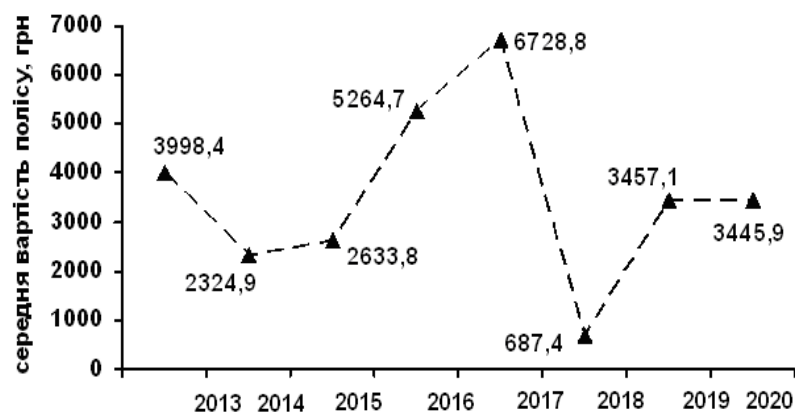

Рис. 3.2. Динаміка вартості страхового полісу $ВП_{СЕР}$ (грн.) для підприємств.

Як видно з рисунку, вартість страхового договору, укладеного з юридичною особою, коливається: спостерігається позитивна динаміка протягом 2017-2020 років. У цілому за останні 7 років значення середньої вартості страхової полісу змінилася несуттєво і становить близько 3500 грн в рік.

Висновки до розділу 3

1. Характеристики, що визначають вплив страхування на економічний розвиток держави, розкриваються в макроекономічних показниках: N – кількість страховиків; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт України; A – активи

страховиків; ВП – валові премії, що сплачують страхувальники, показник важливості страхування або показник проникнення.

У 2020 році кількість страхових компаній становила 212 страховиків. У останні роки 82 страховика залишили ринок.

У 2020 році активи страховиків збільшилися до 64,9 млрд грн. і за останні 4 роки активи зросли на 13,1%.

Валові страхові премії страховиків у 2020 році 45,2 млрд грн, що на 7,9 млрд грн менше порівняно з 2019 роком. За 4 роки зростання відбулося на рівні 4%.

Дані свідчать, що частка валових страхових премій у відсотках ВВП становила у 2020 році близько 1,2%. Це означає, що показник проникнення в останні роки ніколи не перетинав межу впливу 10% і був невисоким, а вплив страхування на формування ВВП країни і економічний розвиток держави поки що залишається не суттєвим.

Показник впливовості для країн з розвинутою економікою варіюється в межах від 5,6 % до 23,2 %, а для країн з перехідною економікою є значно меншим – в інтервалі від 1 % до 4,2 %.

2. Станом на 2019 рік ліцензію на впровадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мали 58 страхових компаній, серед яких останніми роками найбільш активно такою діяльністю займається 10 страховиків.

Агрострахування в Україні більшою мірою здійснюється в сфері рослинництва: на погодні ризики припадає 58% негативних випадків, загибель рослин і хвороби – 17%, засилля бур'янів – 14%, шкідників – 10%.

Найбільшу кількість договорів агрострахування укладається у Тернопільській, Дніпропетровській, Полтавській, Хмельницькій, Чернігівській, Вінницькій та Кіровоградській областях. За показником застрахованої площі першість належить Полтавській (11.5%), Хмельницькій (11.5%), Дніпропетровській (10.2%), Харківській (8.7%), Чернігівській (7.3%), Сумській (7.1%) та Тернопільській (6.0%) областям.

Частка агрострахування у портфелі Української аграрно-страхової компанії (УАСК) виявляється найбільшою на ринку на рівні 62,86%, тобто для УАСК агрострахування є основним бізнесом на ринку.

Найбільше договорів було укладено на страхування озимої пшениці (47,3% від загальної кількості). На другому місці озимий ріпак (25,2% відповідно). Наступні – кукурудза (9,3%), соняшник (6,4%), озимий ячмінь (2,5%), соя (2,2%) та озиме жито (2,1%).

3. Більшу частину премій в рамках страхування фінансових ризиків формується за рахунок співпраці з банками. Страхування кредитних ризиків набирає обертів і вважається одним з найперспективніших напрямків. Основною часткою наведених прикладів є страхування портфелів споживчих кредитів.

За останні п'ять років банківська система України зазнала радикальних перетворень. Через розвиток кризових явищ близько 100 банківських установ залишили ринок і станом на 2020 рік на ринку працювало близько 75 банків.

Більшість банківських установ (65 %) користуються страховими послугами і забезпечують доходи страховим компаніям: 50,8 % укладено угод з банками, що постійно користувались страховими послугами, а 49,2 % укладено з банками, що користувались страховими послугами час від часу.

4. Кризові явища в фінансовому і реальному секторах економіки 2014-2015 рр. спричинили суттєвий вплив на взаємодію юридичних осіб і страхових компаній. У цілому за останні 7 років значення середньої вартості страхової полісу змінилася несуттєво і становить близько 3500 грн в рік.

ВИСНОВКИ

1. Причинами виникнення страхування є виникнення ризиків, які є притаманними в суспільному відтворенні, протиріччя між природою (землетруси, посухи, повені та інші стихійні лиха) і людиною. За таких умов кожна людина і суспільство намагаються захиститись від ризиків і тому формується система захисту у вигляді страхування.

2. Страхування в Україні спирається на законодавчі норми Господарського кодексу; Цивільного кодексу України; Закону «Про страхування». Страхування слугує способом захисту майнових інтересів громадян і бізнесу через відшкодування фізичним та юридичним особам збитків шляхом формування і використання страхових премій, коштів страхових резервів та їх перерозподілу між учасниками страхування.

3. Первинним документом у взаємовідносинах між страховиком і страхувальником є договір страхування, який є це цивільно-правовою угодою, що регулює їх взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування. Страховик за страхову премію зобов'язується відшкодувати страхувальнику втрати, які відбулися у зв'язку з настанням зумовленої у договорі події.

4. Страхування в ринковій економіці грає досить важливу роль, оскільки впливає на:

- зниження навантаження на видаткову частину державного бюджету;
- стабілізує відтворення, що забезпечує безперервність та пропорції процесів;
- інструменти підвищення безпеки життєдіяльності;
- механізми соціального захисту громадян;
- джерела інвестицій у національну економіку.

5. Соціально-економічну стабільність у суспільстві забезпечує соціальна роль страхування: гарантуючи громадянам відшкодування збитків при загибелі майна та втраті доходу. З цих позицій роль страхування у сфері у сучасних

умовах полягає у захисті економічних інтересів громадян, а й у доповненні діяльності державних позабюджетних фондів.

6. Перелік функцій страхування розкриває роль страхування:

- розподільча (акумуляція коштів у фондах та їх перерозподіл між учасниками страхування);
- контрольна (контроль за дотриманням встановлених норм);
- попереджувальна (попередження та запобігання негативним явищам);
- стабілізуюча (забезпечення стабільних умов функціонування економіки);
- ціноутворення (через податки, тарифи на формування ціни на ринках);
- розвивальна (упровадження нових технологій у процес надання послуг);
- бюджетоутворювальна (формування бюджету країни і бюджетів інших рівнів);
- бюджетозаміщувальна (часткове перенесення бюджетного навантаження на страховиків);
- інвестиційна (залучення ресурсів у реальну економіку);
- мотиваційна (створення стимулів для населення і бізнесу);
- ощадна (для страхування життя і пенсійного страхування).
- соціальна (страховий захист населення);
- відновлювальна (відшкодування втрат внаслідок страхового випадку,
- ризикова (розподіл ризику втрат серед учасників страхування).

7. Питання фінансування державних соціальних гарантій розкривається через вплив соціального страхування як інструмента акумулювання фінансових ресурсів.

Соціальне страхування являє собою гарантовану державою систему матеріального забезпечення громадян для мінімізації шкоди від дії соціальних ризиків. До визнаних міжнародною практикою соціальних ризиків відносять такі: тимчасова непрацездатність; вагітність і пологи; догляд за малолітньою дитиною; інвалідність; хвороба; досягнення пенсійного віку; смерть годувальника; безробіття; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання.

8. Статтею 46 Конституції України передбачено, що громадяни мають право на соціальний захист, це гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

До недавнього часу для забезпечення основних видів соціального страхування в країні функціонували чотири основних державних позабюджетних цільових фондів:

- Пенсійний фонд України;
- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонд соціального страхування по тимчасовій втраті працездатності;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних хвороб України.

В останні 10 років запропоновано консолідований страховий внесок в Україні – єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Єдиний соціальний внесок замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових державних соціальних збору.

9. Соціальне страхування може розглядатись як елемент державної соціальної політики. Основними завданнями соціальної політики сучасної України є створення умов для реалізації соціального потенціалу людини.

Кожна країна має свої особливості системи соціального страхування, проте усі моделі соціального страхування можна поділити на три види.

- ліберальна модель,
- консервативна модель,
- соціально-демократична модель.

Дані свідчать про високий розмір страхових внесків і пропорції страхового навантаження (порівняно з заробітною платою) в системах соціального страхування країн ЄС та України на рівні 40-50%.

10. Останніми роками через систему соціального страхування відбувалось надання матеріального забезпечення застрахованим особам в Україні в умовах пандемії COVID-19. Вплив захворюваності застрахованих осіб на коронавірусну хворобу ілюструється помісячною динамікою зростання кількості наданих до Фонду листків непрацездатності. Зростання кількості листків тимчасової непрацездатності в 2021 році склало порівняно з 2020 роком 35,1 %.

Найбільша сума коштів на матеріальне забезпечення виплачена у: м. Києві – 24,6 % від загальної суми по Україні; Дніпропетровській області – 10,4 %; Львівській області – 6,6 %; Харківській області – 5,8 %; Донецькій області – 5,5 %; Одеській області – 5,2 %; Запорізькій області – 5,0 %; Київській області – 4,3 відсотка.

11. Характеристики, що визначають вплив страхування на економічний розвиток держави, розкриваються в макроекономічних показниках, серед яких основним є показник важливості страхування або показник проникнення.

Дані свідчать, що показник важливості страхування у відсотках ВВП становила у 2020 році близько 1,2%. Показник проникнення ніколи не перетинав межу впливу 10% і був невисоким, а вплив страхування на формування ВВП країни і економічний розвиток держави поки що залишається не суттєвим.

Показник впливовості для країн з розвинутою економікою варіюється в межах від 5,6 % до 23,2 %, а для країн з перехідною економікою є значно меншим – в інтервалі від 1 % до 4,2 %.

12. Страхування активно використовується в різних галузях економіки. Станом на 2019 рік ліцензію на впровадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мали 58 страхових компаній, серед яких останніми роками найбільш активно такою діяльністю займається 10 страховиків.

Агрострахування в Україні більшою мірою здійснюється в сфері рослинництва: на погодні ризики припадає 58% негативних випадків, загибель рослин і хвороби – 17%, засилля бур'янів – 14%, шкідників – 10%.

Найбільшу кількість договорів агрострахування укладається у Тернопільській, Дніпропетровській, Полтавській, Хмельницькій, Чернігівській, Вінницькій та Кіровоградській областях. Найбільше договорів було укладено на страхування озимої пшениці (47,3% від загальної кількості). На другому місці озимий ріпак (25,2% відповідно).

13. Більшу частину премій в рамках страхування фінансових ризиків формується за рахунок співпраці з банками. Страхування кредитних ризиків набирає обертів і вважається одним з найперспективніших напрямків. Основною часткою наведених прикладів є страхування портфелів споживчих кредитів.

Більшість банківських установ (65 %) користуються страховими послугами і забезпечують доходи страховим компаніям: 50,8 % укладено угод з банками, що постійно користувались страховими послугами, а 49,2 % укладено з банками, що користувались страховими послугами час від часу.

Кризові явища в фінансовому і реальному секторах економіки 2014-2015рр. спричинили суттєвий вплив на взаємодію юридичних осіб і страхових компаній. У цілому за останні 7 років значення середньої вартості страхової полісу змінилася несуттєво і становить близько 3500 грн в рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Терещенко Т.Є., Заволока Л.О., Пономарьова О.Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях) : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
2. Страхування : Підручник. За ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2008. 1019с.
3. Шірінян Л. В., Толстенко О. Ю. Страхування [Електронний ресурс]: конспект лекцій для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та заочної форм навчання. К.: НУХТ, 2020. 154 с.
4. Александрова М. М. Страхування: навчально-методичний посібник. К.: ЦУЛ, 2002. 208 с.
5. Страхування: навч. посіб. / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк; за ред. Т. А. Говорушко. К. - Львів: Магнолія 2006. 2014. 328 с.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44, ст. 356. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Закон України «Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 р. № 86/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 46-47, ст. 403.
9. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
10. В Україні набув чинності закон про "спліт". Що змінилося для фінустанов. Суспільне. Уніан. 1 липня 2020. URL: <https://suspilne.media/44661-v-ukraini-nabuv-cinnosti-zakon-pro-split-so-zminilosa-dla-finustanov/>
11. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
12. Страхування. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Страхування>

13. Безугла В. О., Постіл І. І., Шаповал Л. П. Страхування : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2008. 582 с.
14. Вовчак О. Д. Страхування : навчальний посібник. 3-ге вид., стереотип. – Львів : Новий світ-2000, 2006. 480 с.
15. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2007. – 328с.
16. Залетов О. М. Страхування UA : навчальний посібник. К. : Міжнародна агенція «VeeZone», 2003. 320 с.
17. Ротова Т. А. Страхування: навчальний посібник. 2- ге вид., перероб. і доп. – К. : КНТЕУ, 2006. 400 с.
18. Страхування : підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. 3-те вид. К. : КНЕУ, 2006. – 599 с.
19. Теорія фінансів : підручник / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник ; за ред. В.М. Федосова, СІ. Юрія. К. : Центр навч. л-ри, 2010. 576 с
20. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2001. 460 с.
21. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Нова методологія комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку страхових послуг України: фактори масштабу і суперництва, тенденції та порівняння. Облік і фінанси. 2019. № 1(83). С. 114-138.
22. Медичне страхування. Вікіпедія.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Медичне_страхування.
23. Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2015. № 1 (69), ч. 1. С.16-22.
24. Михайловська І. М., Неліпович О. В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 6, т. 4. С. 255–260.
25. Клімова С. В. Функції фінансів: сучасний стан і перспективи розвитку. Збірник наукових праць «Теорія та практика державного управління». Харків : Видавництво Харківського Регіонального Інституту Національної

- Академії Державного Управління «Магістр». 2010. Т.1 (28). 444 с. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-1/doc/3/08.pdf>.
26. Федотов Д. Ю. Содержание и структура финансового механизма пенсионной системы России. Известия Иркутской государственной экономической академии. 2007. № 1(51). С. 5-8. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/soderzhanie-i-struktura-finansovogo-mehanizma-pensionnoy-sistemy-rossii>.
 27. Филиппова И. Г. Методологическая концепция анализа социально-экономических систем: монография. Луганск : издательство ВНУ им. В. Даля, 2012. 264 с.
 28. Фінанси : навчальний посібник / [О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова, В. І. Оспіщев та ін]; за ред. В. І. Оспіщева. К. : Знання, 2006. 415 с.
 29. Лужковська С. І. Фінансове право: навчальний посібник. К. : КНТ, 2010. 296 с.
 30. Бабич Л. М., Васечко Л. І. Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 1 (91). С.158-170.
 31. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : [монографія]. К.: Видавництво «Центр учбової літератури». 2014. 458 с.
 32. Лагутін В.Д. Людина і економіка: соціоекономіка [Текст]: [монографія]. К: Просвіта, 1996. 336 с.
 33. Туган-Барановский М.И. Основы политической экономии [Текст]: [монографія]. Спб., 1911. 137с.
 34. Фінансовий словник [Текст] / [Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.]. К.: Знання, 2000. 588 с.
 35. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями [Текст]: [монографія] / Федосов В., Опарін В., С. Львовчкін.; за наук. ред. В.Федосова. К.: КНЕУ, 2002. 387 с.
 36. Постанова Верховної Ради України «Про проект Концепції соціального забезпечення населення України» від 21 грудня 1993 року № 3758-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 6. ст. 31. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3758-12>.

37. Конституція України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
38. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>
39. Кропельницька С. О., Солоджук Т. В. Соціальне страхування : навчальний посібник. 2-ге вид., пер. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2013. 336с.
40. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні : аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. К., 2014. 38 с.
41. Мінімальний ЄСВ в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/>
42. Серватинська І. М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід. Світ фінансів. 2014. Вип. 3. С. 163–172.
43. Степанова О. В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 22. С. 73-79.
44. Венгуренко Т., Ясентюк А. Зарубіжний досвід соціального страхування та перспективи його застосування в Україні. Economic Analysis. 2020. Volume 30. No. 4. С.118-124.
45. Козоріз Г. Г. Соціальне страхування як елемент державної соціальної політики. Регіональна економіка 2016, №1. С.70-77.
46. Шимків С. А. Зарубіжний досвід організації страхування від нещасних випадків: перспективи адаптації в Україні. Финансовые услуги. 2017. № 2. С. 42-44.
47. Чорна Л. О., Кудлаєнко С. В. Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку. Агросвіт. 2018. № 18. С. 16-20.
48. Коротич О. Б. Реалізація соціальної політики України в умовах реформування публічної влади. Актуальні проблеми державного управління, № 2(50). 2016 р. С. 6-10.
49. Григораш Г. В., Григораш Т.Ф., Олійник В. Я., Субачов І. Т. Система соціального страхування зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 144 с.

50. Фонд соціального страхування України. Офіційний веб-портал. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/don/uk/publish/category/84614;jsessionid=5214ce08367b5e79ca199f1856f4c60a>
51. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2020 № 394 «Про внесення зміни до переліку професійних захворювань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2020-%D0%BF#Text>
52. Шірінян Л.В., Шірінян А.С. Нова методологія комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку страхових послуг України: фактори масштабу і суперництва, тенденції та порівняння. Облік і Фінанси. 2019. №1. С.114-138.
53. Огляд небанківського фінансового сектору. НБУ. квітень 2021. 11с.
54. Результати аналізу звітності страховиків за 2020 рік. НБУ. 30 квітня 2021. 22с.
55. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2019.pdf
56. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. URL: <https://nfp.gov.ua/>
57. Статистика страхового ринка. Офіційний сайт журналу Форіншурер. URL: <https://forinsurer.com/stat>
58. Климаш Н. І., Бляшук С. Г. Стан та особливості розвитку аграрного сектора економіки в сучасних умовах. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2014. № 1 (77). С. 71-79.
59. Ринок агрострахування України у 2019-му андерайтинговому році. Аналітичне дослідження IFC. URL: www.ifc.org.
60. Огляд ринку BANCASSURANCE: стратегічний напрямок розвитку страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/public/04/11/21/1762>
61. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів: монографія [текст] / за матеріалами праць наукової групи і науковою редакцією д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. К. : Видавництво Ліра-К, 2020. 406 с.
62. Мамчур Р.М. Розвиток страхування юридичних осіб в Україні. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(4). С. 214 - 220.